

Programverksamhet för intensivövervakning

NULÄGE OCH FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRING

DAN MAGNUSSON

Ytterligare exemplar kan beställas från:

Kriminalvårdsstyrelsen, Förlaget, 601 80 Norrköping. Fax nr: 011-496 35 17
Hemsida: www.kvv.se
Beställn.nr: 4742   ISBN-91-85003-04-Z   ISSN 1650-8335

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
Olika typer av program.....	4
Förslag till modell för IÖV-programverksamhet.....	7
1 BAKGRUND, SYFTE OCH GENOMFÖRANDE	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.2 Syfte	9
1.3 Genomförande.....	9
2 DELSTUDIE 1 - RESULTATET AV ENKÄTUNDERSÖKNINGEN	11
2.1 Olika typer av program	11
3 DELSTUDIE 2 - FÖRSLAG TILL MODELL FÖR IÖV-PROGRAMVERKSAMHET	31
3.1 Syfte	31
BILAGA 1 - EN MODELL FÖR MOTIVATIONAL INTERVIEWING I GRUPP	35
BILAGA 2 - TILL SAMTLIGA VERKSAMHETSSTÄLLEN INOM FRIVÅRDEN	47
BILAGA 3 - SAMTLIGA IÖV-PROGRAM I RIKET.....	52
BILAGA 4 - LITTERATUR AVSEENDE FRÄMST LÖSNINGSFOKUSERAD TERAPI	54

FÖRORD

Kriminalvårdens forskningskommitté skall utgöra en resurs för generaldirektören i frågor som rör uppföljning, utvärdering och forskning inom kriminalvården. Av forskningskommitténs uppdragsbeskrivning framgår bl.a. att kommittén skall bevaka kriminalvårdens behov av och önskemål om uppföljning, utvärdering och forskning.

Föreliggande rapport handlar om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Elektronisk övervakning innebär att en person som döms till fängelse i högst tre månader istället kan få avtjäna straffet i hemmet. Den dömda är förbjuden att lämna bostaden annat än på särskilt angivna tider – och för vissa bestämda ändamål, t.ex. för att kunna sköta sitt arbete, delta i undervisning eller programverksamhet. Att förbudet följs kontrolleras med elektroniska hjälpmedel (den s.k. fotbojan) och hembesök av frivårdspersonal.

Om inte särskilda skäl talar emot skall kriminalvårdsmyndigheten ge föreskift om att den dömda ska delta i program eller vård och behandling som kan medverka till att han inte fortsätter att begå brott. Denna form av programverksamhet bestående av relativt kortvariga insatser under begränsad tid har totalt en stor volym, eftersom intensivövervakningen omfattar 2 - 3000 klienter årligen. Programverksamheten har inte utvärderats och någon närmare kunskap om dess eventuella effekter finns inte att tillgå.

Kriminalvårdens forskningskommitté har därför föreslagit att en studie ska utföras. Uppdraget har formulerats som en studie av befintlig programverksamhet och behandling som den bedrivs vid frivården i landet för intensivövervakade med elektronisk kontroll innehållande analys över verksamheten i förhållande till målgruppens brottsproblematik samt förslag till korttidsinterventioner för målgruppen ifråga.

Studien som resulterat i denna rapport har genomförts av professor Dan Magnusson, Internationella Handelshögskolan, Jönköping. Författaren står själv för genomförandet, innehållet i rapporten och de slutsatser som dras.

Avsikten är att de uppdrag som finansierats via forskningskommittén fortlöpande skall publiceras i en särskild rapportserie i vilken denna rapport är den åttonde.

Birgitta Göransson
Forskningskommitténs ordförande

SAMMANFATTNING

Efter en försöksperiod har möjligheten att avtjäna ett fängelsestraff på tre månader och därunder genom intensivövervakning med elektronisk kontroll permanentats den 1 januari 1999.

En av förutsättningarna för att kunna beviljas intensivövervakning med elektronisk kontroll är att klienten har någon form av sysselsättning under dagtid. Därutöver skall klienten, med stöd av särskild föreskrift, delta i brotts- eller missbruksrelaterad programverksamhet anordnad av frivården eller annan vårdgivare. I stora drag deltar klienterna i frivårdens programverksamhet cirka tre timmar i veckan under verkställigheten och i behandling varierande mellan 1-4 timmar per vecka.

Detta projekt har två övergripande syften:

- Att genom en deskriptiv studie belysa den programverksamhet och den eventuella behandling som de cirka fyrtio verksamhetsställen för frivård genomför med personer som genomgår intensivövervakning med elektronisk kontroll.
- Avsikten är också att inom ramen för projektet, med den deskriptiva studien som grund, utarbeta förslag till korttidsinterventioner där målgruppen i första hand är intensivövervakade men som även skulle kunna användas för korttidsinterventioner i fängelse.

För att belysa det första syftet har samtliga verksamhetsställen tillställts en enkät under sommarmånaderna 2001. Enkäten har inriktats på nedanstående frågeställningar.

- Vilken målgrupp fokuserar programverksamheten på?
- Hur korresponderar innehållet i programverksamheten med målgruppens problematik?
- Vad är bra respektive besvärligt med programmen?
- Är programuppbyggnaden relevant med hänsyn till kriminalvårdens Krav & Råd?
- Hur omfattande är verksamheten tidsmässigt?
- Vilka personer och hur många svarar för genomförandet av programmen?

Utifrån resultaten har vissa programverksamheter valts ut för mer ingående studier.

OLIKA TYPER AV PROGRAM

Sammanlagt 51 olika program redovisas av de 39 verksamhetsställen inom frivården som under 2000 har haft program för elektroniskt intensivövervakade och som fortfarande under 2001 bedrev programverksamhet.

Det är möjligt att dela in den programverksamhet som frivårdens verksamhetsställen har genomfört under 2000 i vissa huvudgrupper inom vilka programmen har en likartad struktur. Indelningen bygger på vilken klientkategori programmet riktar sig mot samt om man använder externa föreläsare eller om frivårdspersonalen själv svarar för innehållet i programmet.

Inom de ovanstående grupperna finns också principiellt avgörande skillnader med avseende på om man arbetar med slutna grupper som påbojas samtidigt eller om man har ett kontinuerligt intag i programmen. Följande **sju grupper** av program kan urskiljas.

- 1) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga kategorier av intensivövervakade och där man huvudsakligen använder **externa föreläsare**.

Femton frivårdsverksamhetsställen har 16 intensivövervakningsprogram som vänder sig till samtliga kategorier av klienter dömda till intensivövervakning och där man huvudsakligen använder externa föreläsare. Programmen omfattar mellan 10 och 4 sammankomster. Ett program innehåller endast 1–2 sammankomster. Sammankomsterna pågår i genomsnitt i 3 timmar.

Samtliga program av denna typ har målsättningen att vara informationsprogram. I ett par enkätsvar uttrycks dessutom en förhoppning om att programmen skall ha en viss brottsförebyggande eller attitydpåverkande effekt.

Att informera om frågor som kan ha relevans för de brott klienterna har gjort sig skyldiga till kan naturligtvis inte vara skadligt. Någon gruppdynamik kan emellertid inte uppstå när det i dessa program sker ett ständigt utbyte av deltagare på grund av att man praktiserar kontinuerliga intag och utsläpp. Olika externa föreläsare kommer till de olika avsnitten. Hit går man för man är tvungen och frivården arrangerar för att man är tvungen och satsar så lite egna personella resurser som möjligt. Likväl använder man i normalfallet två personer av den egna personalen vid varje programtillfälle plus arbetstid före och efter sammankomsterna. Ekono-

miska resurser satsas även för att avlöna de externa föreläsarna. Det borde vara möjligt att utforma någon mer engagerande programverksamhet inom ramen för de resurser som tas i anspråk för dessa program.

- 2) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga kategorier av intensivövervakade och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.

Fjorton verksamhetsställen har 14 program som vänder sig till alla typer av klienter men där frivårdspersonalen själva svarar för innehållet i programmen. Antalet sammankomster varierar mellan 4–8. Sammankomsterna varar i genomsnitt cirka 3 timmar per gång. Programmen är informationsprogram. I ett par enkätsvar uppger man att man även hoppas på en viss motivationell påverkan.

Vissa program inom denna kategori liknar programmen inom kategori 1 till sitt innehåll och uppläggning. Vissa program skiljer sig dock i viss mån från programmen i kategori 1 och det gäller de program där man har slutna grupper, dvs deltagarna bojas på och börjar programmet samtidigt. I dessa program anser programledarna att det uppstår en viss positiv gruppdynamik. Deltagarna lär känna programledarna och även varandra. I dessa program tillkommer således något mer utöver den rena informationsförmedlingen.

- 3) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller har alkoholrelaterad brottslighet och där man huvudsakligen använder **externa föreläsare**.

Endast två verksamhetsställen, Malmö Norr och Malmö Söder, har denna programtyp, som omfattar mellan 8–10 sammankomster med 2 timmar per gång.

Dessa program skiljer sig inte mycket från programmen av typ 1. De har också ett allmänt, blandat och ganska vittfamnande innehåll. Man har externa föreläsare och man har även här kontinuerliga intag och inga sammanhållna grupper. Enda skillnaden är egentligen att de rattfylleridömda och de andra med direkt alkoholrelaterad brottslighet inte deltar i dessa program. Programmen innehåller likväl föreläsningar om alkohol, narkotika och doping eftersom det finns klienter även i denna grupp som har missbruksproblem.

Någon gruppdynamik kan inte uppstå här eftersom det sker ett ständigt utbyte av deltagare på grund av att kontinuerliga intag och utsläpp praktiseras. Hit går klienterna liksom i typ 1 programmen för att de är tvungna och frivården arrangerar för att man är tvungen och satsar så lite egna personella resurser som möjligt. Likväl använder man i normalfallet två personer av den egna personalen vid varje programtillfälle plus arbetstid före och efter sammankomsterna. Ekonomiska resurser satsas även för att avlöna de externa föreläsarna. Det borde liksom när det gäller typ 1 programmen vara möjligt att utforma någon mer engagerande programverksamhet inom ramen för de resurser som tas i anspråk för dessa program.

- 4) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller har alkoholrelaterad brottslighet och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.

Sex verksamhetsställen har sex program som vänder sig till samtliga klienter utom

till dem som dömts för rattfylleri eller alkoholrelaterad brottslighet och där frivårdspersonalen själva svarar för innehållet i programmen. Antal sammankomster varierar mellan 4–8 gånger. Sammankomsterna omfattar 3 timmar per gång. Programmen är av informationskaraktär.

Dessa program liknar mest programmen av typ 2, dvs. frivårdens personal har hand om programmen. Enda skillnaden är att rattfylleridömda och andra med alkoholrelaterad brottslighet inte deltar i dessa program. I de fall programmen ges i slutna grupper kan liksom i programmen av typ 2 en viss gruppdynamik uppkomma som eventuellt kan ge en viss motivationell påverkan utöver den rena informationen.

- 5) **Rattfylleriprogram** och alkoholprogram som huvudsakligen vänder sig till klienter som dömts för grovt rattfylleri eller som har en alkoholrelaterad brottslighet där man huvudsakligen använder sig av **externa föreläsare**.

Nio verksamhetsställen har nio program som vänder sig framför allt till personer som dömts för grovt rattfylleri men även till andra där alkohol spelat en stor roll i samband med brottet och där man huvudsakligen använder sig av externa föreläsare. Antalet sammankomster varierar mellan 4–8 gånger.

Sammankomsterna omfattar i genomsnitt 3 timmar per gång. Samtliga program är utformade som informationsprogram.

Rattfylleri- och alkoholprogrammen har det gemensamt att de vänder sig till en homogen grupp. Programmet kan således hålla sig till ett tema.

Detta upplevs av personalen som en stor fördel jämfört med de allmänna IÖV-programmen som vänder sig till alla typer av klienter eller de IÖV-program som vänder sig till alla typer av klienter utom de med alkoholrelaterad brottslighet. Personalen känner sig också mera nöjd med innehållet i alkoholprogrammen än i de allmänna programmen. Även klienterna uttrycker positiva omdömen om programmen, eftersom de direkt berör deras problem.

Alkoholprogrammen i denna grupp använder sig av externa föreläsare och har ett kontinuerligt intag av klienter, vilket torde omöjliggöra att man närmare lär känna varandra och gruppledarna och föreläsarna och att det utvecklas någon form av motivationell gruppdynamik.

Vissa programledare ger ett klart uttryck för att denna programverksamhet i sin nuvarande utformning är en belastning för frivården även när det gäller alkoholprogrammen. I ett enkätsvar sägs att det var bra att den inhyrda programledaren skötte programmet själv utan medverkan från frivårdspersonalen och att programmet var omtyckt av deltagarna. Men det faktum att det var inriktat på alkohol och droger innebar att man tvingades ordna andra program för dem med annan brottslighet.

- 6) **Rattfylleriprogram** och alkoholprogram som huvudsakligen vänder sig till klienter som dömts för grovt rattfylleri eller som har en alkoholrelaterad brottslighet och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.

Tre verksamhetsställen har denna typ av program. Programmen omfattar mellan 4–8 sammankomster som pågår mellan 2–3 timmar.

Två frivårdskontor arbetar med slutna grupper, vilket måste anses vara en fördel liksom att frivårdspersonalen själva svarar för merparten av innehållet i programmen. Detta leder till att alla lär känna varandra och att en viss gruppdynamik kan uppstå som åtminstone i vissa fall kan ha en viss motivationell inverkan på klienterna.

Ett frivårdskontor genomför rattfylleriprogrammet för samtliga kategorier av IÖV-klienter och har ett rullande intag av klienter, vilket sammantaget torde motverka de ovan nämnda positiva effekterna.

- 7) Program som vänder sig till klienter som dömts för **misshandel**.

Det finns endast ett program vid ett verksamhetsställe som särskilt vänder sig till klienter som dömts för relationsvåld.

Programmet pågår för IÖV-klienternas del i nio veckor. Man arbetar med slutna grupper. Målet med programmet är att deltagarna skall få nya kunskaper, bättre självkännet och kunna finna alternativa lösningar till våldet.

Personalen anser att man funnit bra former för att få igång grupprocesser inom programmet.

FÖRSLAG TILL MODELL FÖR IÖV-PROGRAMVERKSAMHET

Parallellt med delstudie 1 har en internationell litteraturstudie genomförts som syftat till att undersöka vilka verksamheter och erfarenheter som finns dokumenterade utomlands och som kan vara applicerbara på den programverksamhet och eventuell behandling som de intensivövervakade genomgår i Sverige.

Mitt förslag till alternativt innehåll i IÖV-programverksamheten bygger på USA-erfarenheter av Motivational Interviewing (MI) i grupp.

Jag ger ett ganska detaljerat exempel på hur innehållet i MI i grupp kan se ut. Det finns i litteraturen ett flertal olika utformningar.

Den modell jag beskriver och föreslår och som har utarbetats av Ingersoll, Wagner och Gharib kan för närvarande betecknas som en basmodell med tio sammankomster.

Utöver de grundläggande principerna i MI bygger deras basmodell på en s.k. transteoretisk modell av förändringsprocessen som Prochaska, DiClemente & Norcross utarbetat 1992.

Basmodellen för MI-gruppen omfattar tio möten. Terapeuten har en dagordning som han håller sig till och vissa nyckelteman som skall täckas in under ett möte som normalt varar 90 minuter.

Terapeuten uppmuntrar öppen diskussion i gruppen och leder klienterna genom speciella övningar som syftar till att belysa de ämnen som tas upp vid respektive möte. Övningarna går delvis ut på att klienterna får arbeta individuellt med en uppgift som finns på ett papper som delas ut.

Det är väsentligt att hela tiden uppehålla själva andan i motivationell terapi genom att hålla sig till MI:s olika principer såsom att undvika att argumentera med klienterna, visa empati osv så att inte gruppen utvecklas till en lärare-elev grupp eller att det uppstår konfrontation mellan gruppmedlemmarna och terapeuten.

I rapporten återges huvudmomenten i de anvisningar som finns i manualen.

Det har inte varit min avsikt att ge en fullständig översättning av manualen utan att ge en illustration till de teorier som ligger till grund för arbetssättet. Även om jag anser att de teoretiska grundtankarna är värda att anammas så krävs det mycket arbete och experimenterande för att komma fram till hur metoden skall anpassas till IÖV-programverksamheten, bl.a. med tanke på klienternas bakgrund och problembeteende samt kriminalvårdens personella och ekonomiska resurser.

Ett fortsatt arbete består i att utforma en manual för MI i grupp som är direkt anpassad till de behov och resurser som finns inom IÖV-programverksamheten.

Det är en styrka för förslaget att den klientrelaterade personalen inom kriminalvården redan får en grundläggande utbildning i MI.

---

1 BAKGRUND, SYFTE OCH GENOMFÖRANDE

1.1 BAKGRUND

Efter en försöksperiod har möjligheten att avtjäna ett fängelsestraff på tre månader och därunder genom intensivövervakning med elektronisk kontroll permanentats den 1 januari 1999.

En av förutsättningarna för att kunna beviljas intensivövervakning med elektronisk kontroll är att klienten har någon form av sysselsättning under dagtid. Därutöver skall klienten, med stöd i särskild föreskrift, delta i brotts- eller missbruksrelaterad programverksamhet anordnad av frivården eller annan vårdgivare. I stora drag deltar klienterna i frivårdens programverksamhet cirka tre timmar i veckan under verkställigheten och i behandling varierande mellan 1-4 timmar per vecka.

Några centrala direktiv för vad programverksamheten skall innehålla eller hur den skall utformas har inte givits.

I den internationella forskningen betonas bland annat att individens behov och inlärningstid skall matchas mot varandra och att detta bör vara en utgångspunkt för hur en programmodell skall utformas.

1.2 SYFTE

Projektet har två övergripande syften:

- Att genom en deskriptiv studie belysa den programverksamhet och den eventuella behandling som de cirka fyrtio verksamhetsställen för frivård genomför med personer som genomgår intensivövervakning med elektronisk kontroll.

- Avsikten är också att inom ramen för projektet, med den deskriptiva studien som grund, utarbeta förslag till korttidsinterventioner där målgruppen i första hand är intensivövervakade men som även skulle kunna användas för korttidsinterventioner i fängelse.

1.3 GENOMFÖRANDE

1.3.1 DELSTUDIE 1. ENKÄT- OCH INTERVJUUNDERSÖKNING

Samtliga verksamhetsställen har tillställts en enkät under sommarmånaderna 2001 (bilaga 2). Enkäten har inriktats på nedanstående frågeställningar.

- Vilken målgrupp fokuserar programverksamheten på?
  - Hur korresponderar innehållet i programverksamheten med målgruppens problematik?
  - Är programuppbyggnaden relevant med hänsyn till kriminalvårdens Krav & Råd?
  - Hur omfattande är verksamheten tidsmässigt?
  - Vilka personer och hur många svarar för genomförandet av programmen?
- Utifrån resultaten har vissa programverksamheter valts ut för mer ingående studier.

Programverksamheter i Stockholm, Göteborg, Malmö och Jönköping har ägnats fördjupade studier genom personliga intervjuer med personalen. Enkätundersökningen och intervjuerna har behandlat samma sakfrågor. Intervjuerna har dock varit nödvändiga för att få en djupare förståelse för den levande verksamheten.

1.3.2 DELSTUDIE 2. FÖRSLAG TILL MODELL FÖR PROGRAMVERKSAMHET

Parallellt med delstudie 1 har en internationell litteraturstudie genomförts som syftat till att undersöka vilka verksamheter och erfarenheter som finns dokumenterade utomlands och som kan vara applicerbara på den programverksamhet och eventuella behandling som de intensivövervakade genomgår i Sverige.

Utifrån såväl delstudie 1 som delstudie 2 har ett förslag till korttidsintervention för intensivövervakade utarbetats.

---

2 DELSTUDIE 1 - RESULTATET AV ENKÄT-UNDERSÖKNINGEN

2.1 OLIKA TYPER AV PROGRAM

Sammanlagt 51 olika program redovisas av de 39 verksamhetsställen inom frivården som under 2000 har haft program för elektroniskt intensivövervakade och som fortfarande under 2001 bedriver programverksamhet. En förteckning över samtliga program finns i bilaga 3.

Det är möjligt att dela in den programverksamhet som frivårdens verksamhetsställen har genomfört under år 2000 i vissa huvudgrupper inom vilka programmen har en likartad struktur. Indelningen bygger på vilken klientkategori programmet riktar sig mot samt om man använder externa föreläsare eller om frivårdspersonalen själv svarar för innehållet i programmet. Följande sju grupper kan urskiljas:

- 1) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga kategorier av intensivövervakade och där man huvudsakligen använder **externa föreläsare**.
- 2) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga kategorier av intensivövervakade och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.
- 3) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller har alkoholrelaterad brottslighet och där man huvudsakligen använder **externa föreläsare**.
- 4) **IÖV-program** som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller har alkoholrelaterad brottslighet och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.
- 5) **Rattfylleriprogram** och alkoholprogram som huvudsakligen vänder sig till klienter som dömts för grovt rattfylleri eller som har en alkoholrelaterad brottslighet där man huvudsakligen använder sig av **externa föreläsare**.
- 6) **Rattfylleriprogram** och alkoholprogram som huvudsakligen vänder sig till klienter som dömts för grovt rattfylleri eller som har en alkoholrelaterad brottslighet och där **frivårdspersonalen** svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen.
- 7) Program som vänder sig till klienter som dömts för **misshandel**.

Inom de ovanstående grupperna finns också principiellt avgörande skillnader med avseende på om man arbetar med slutna grupper som påbojas samtidigt eller om man har ett kontinuerligt intag i programmen.

2.1.1 IÖV-PROGRAM SOM VÄNDER SIG TILL SAMTLIGA KATEGORIER AV INTENSIVÖVERVAKADE OCH DÄR MAN HUVUDSAKLIGEN ANVÄNDER EXTERNA FÖRELÄSARE

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Femton frivårdsverksamhetsställen har 16 intensivövervakningsprogram som vänder sig till samtliga kategorier av klienter dömda till intensivövervakning och där man huvudsakligen använder externa föreläsare. Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i de aktuella programmen framgår av tabell 1.

Tabell 1. Program som vänder sig till samtliga IÖV-klienter och där externa föreläsare anlitas, antal sammankomster och timmar per sammankomst.

Verksamhetsställe	Antal sammankomster	Antal timmar per sammankomst
Dalarna	4	3
Eskilstuna	6	4
Gällivare	4	3
Helsingborg	8	3
Jönköping	8	3,5
Karlskrona	9	2
Karlstad	6	4
Kristianstad	6	2
Luleå	10	3
Nyköping	1-2	1-3
Nyköping	4	2,5
Skellefteå	5	3
Västerås	5	3,5
Växjö	4	2
Örnsköldsvik	4	3
Östersund	4-7	2-3

Alla dessa program har ett löpande intag av klienter. Det är således inte på det sättet att man "bojar på" en grupp klienter samtidigt och kör ett program i slutet

grupp, utan man bojar på klienterna alltför eftersom och låter dem börja i programmet med den sammankomst som först är aktuell efter "påbojningen". Sedan deltar klienterna i det antal sammankomster som motsvarar strafftiden.

Programmen ges i princip rullande under året. I vissa frivårdsverksamheter med färre klienter sker en anpassning till i vilken utsträckning det finns klienter.

Målen för programmen

I enkäten frågades även efter målet för programmet. Svaren framgår av sammanställningen nedan.

Dalarna:	Information.
Eskilstuna:	Information.
Gällivare:	Information/brottsförebyggande.
Helsingborg:	Information om samhällsfrågor, men också viss attitydpåverkan.
Jönköping:	Information.
Karlskrona:	Information.
Karlstad:	Information.
Kristianstad:	Tid att reflektera över vad som hänt, drivkrafterna bakom brott och hur man kan undvika brott och brottspåföljder i fortsättningen.
Luleå:	Ett informationsprogram med syfte att ge kunskaper och insikt om kriminalitet, brottsoffer och beroendetillstånd.
Nyköping: (1-2 ggr)	Information, samtal.
Nyköping: (4 ggr):	Information, diskussionsforum.
Skellefteå:	Information.
Västerås:	Information med visst inslag av motivationsarbete.

Växjö: Information, kunskap och tankeställare.
 Örnsköldsvik: Insikter i den egna problembilden.
 Östersund: Information.

Samtliga program har målsättningen att vara informationsprogram. I vissa enkät-svar uttrycks dessutom en förhoppning om att programmen skall ha en viss brottsförebyggande eller attitydpåverkande effekt.

Programinnehåll

Helsingborgs program kan tjäna som exempel på ett program med åtta eller fler sammankomster. Programmet har följande innehåll.

Sammankomst 1: Information från Länsstyrelsen i körkortsfrågor.
 Sammankomst 2: Etik och moralfrågor. Gruppsamtal med präst.
 Sammankomst 3: Information om narkotika och andra droger. Tullen medverkar.
 Sammankomst 4: Etnisk mångfald. Information från Invandrarbyrån.
 Sammankomst 5: Brott och straff.
 Sammankomst 6: Kroppens sårbarhet. Läkare informerar.
 Sammankomst 7: Skuldsanering: Kronofogdemyndigheten informerar.
 Sammankomst 8: Etik och moral. Fördjupning.

Vissa program av motsvarande omfattning fokuserar mer på alkohol och droger trots att man vänder sig till typer av IÖV-klienter. Karlskrona kan tjäna som exempel.

Sammankomst 1: Alkohol. Fysiska skador.
 Sammankomst 2: Droger. Skadeverkningar.
 Sammankomst 3: Körkortsfrågor.
 Sammankomst 4: Trafik. Alkohol.
 Sammankomst 5: Pojkar. Män.
 Sammankomst 6: Narkotika /benzo (Läkemedel. Fysiska skadeverkningar).
 Sammankomst 7: Trafik. Alkohol.
 Sammankomst 8: Relationer.

Till samtliga sammankomster anlitas externa experter som föredragshållare. Eskilstuna har ett program med sex sammankomster med följande innehåll och externa föreläsare.

Sammankomst 1: Påföljder/rättsväsendet.
 Sammankomst 2: Relationer m.m.
 Sammankomst 3: Alkohol och trafik.
 Sammankomst 4: Körkortsfrågor.
 Sammankomst 5: Etik och moral.
 Sammankomst 6: Alkohol och drogpåverkan på kroppen.

Gällivares programverksamhet illustrerar innehållet i ett kortare program.

Sammankomst 1: Introduktion, genomgång av rättsprocessen, konsekvenser av brott m.m.
 Sammankomst 2: Vägen till och från missbruk/alkoholism. Föreläsare från Alfagruppen.
 Sammankomst 3: Alkohol och trafik. Körkortsfrågor. Föreläsare från Vägverket/NTF och Länsstyrelsen.
 Sammankomst 4: Etik och moral. Föreläsare anlitas.

Nyköping har drivit två typer av programverksamhet, varav den ena formen avviker från de andra programformerna i denna grupp.

Man har använt Brottsbrytets kortversion som underlag för ett eller två samtal per klient. Dessa samtal har letts av en arvoderad extern, en f.d. övervakare.

Programmets överensstämmelse med deltagarnas problematik samt programansvarigas åsikter om vad som är bra resp. besvärligt med programmet

I enkäten ställdes frågan hur innehållet i programmet överensstämde med programdeltagarnas problematik. Vidare frågades vad som var bra respektive besvärligt med programmet. De programansvariga hade följande synpunkter:

Dalarna

Överens- De flesta deltagarna kunde ta till sig
stämmelse: huvuddelen av innehållet.
Bra: Väcker tankar, utbyter erfarenheter,
visar på alternativ.
Besvärligt: Reseplanering.

Eskilstuna

Överens- Programmet innefattar de flesta
stämmelse: deltagarnas problematik oavsett
brott.
Bra: Bra med externa programledare som
vet vad de pratar om, eftersom de
har ämnet som yrke.
Besvärligt: Att få planering m.m. att stämma.

Gällivare

Överens- Bra vad avser rattfylleri och miss-
stämmelse: handel.
Bra: Bra att ha externa föreläsare – ger
en vidare syn.
Besvärligt: Byte av programledare, svårt att få
flyt i de delar som frivården själv
hållit i. Rutin saknas.

Helsingborg

Överens- Programmet innehåller inga be-
stämmelse: handlingsinsatser, men har anpas-
sats till deltagarnas problem.
Bra: Bra att använda externa föreläsare.
Besvärligt: Sårbart när externa föreläsare haft
förhinder att delta.

Jönköping

Överens- Programmet täcker in olika pro-
stämmelse: blemområden.
Bra: -.
Besvärligt: Några klienter kunde ibland upp-
träda störande i gruppen.

Karlskrona

Överens- Bra, många med rattfylleri i domen.
stämmelse:
Bra: Att ha externa föreläsare för att få
flera vinklingar på konsekvenser av
framför allt missbruk.
Besvärligt: -

Karlstad

Överens- Vissa bitar avseende drog- och alko-
stämmelse: hol- information rör många med
missbruksproblem.
Bra: Att klienterna tyckte det var bra. Bra
blandning av föreläsare.
Besvärligt: Att få ihop en bra mix av föreläsare.

Kristianstad

Överens- Programmet på informationsnivå.
stämmelse:
Bra: Sammansättning och diskussioner.
Besvärligt: Deltagare som halvt sovande tog sig
igenom programmet.

Luleå

Överens- Programmet är alltför allmänt till sin
stämme- karaktär för att kunna ge alla delta-
läse: gare något. Stämmer inte alltid med
behoven eftersom få verkställigheter
inte gör det möjligt att differentiera
grupperna.

Bra: Stimulerande att arbeta med grupp-
er. Att vara två programledare ger
arbetsglädje. Omväxlande och giv-
ande med extern medverkan ibland.
Kontinuerligt intag ger lugnare
arbetsituation, jämnare belastning i
övrigt. Slipper stress med påbojning
före programstart.

Besvärligt: Kunde vara enklare med en fast,
sammanhållen grupp, men av prak-
tiska skäl inte lämpligt. Svårt att ge
meningsfullt innehåll till de med 2
månaders verkställighet. Kräver mer
planering.

Nyköping (1-2 ggr)

Överens- Alla får samma program med viss
stämme- variation efter person.

Bra: Samtalen.

Besvärligt: -.

Nyköping (4ggr)

Överens- Få bojor gör att alla i Nyköpings-
stämme- området får delta i samma program.

Bra: Samtalen.

Besvärligt: Att få till grupper då vi har få IÖV-
klienter och långa avstånd med
dåliga kommunikationer.

Skellefteå

Överens- I någon mån – alkohol är ofta en
stämme- förekommande problematik. Etik –
moral berör alla på olika sätt.

Bra: Tillfälle till diskussioner, bra
dynamik när klienterna själva
kommer med synpunkter. Ger en
fördjupad bild av klienterna. Inte så

myndighetspräglat.

Besvärligt: Tidskrävande. Upprepning av sam-
ma – svårt med tid till förnyelse.

Västerås

Överens- Tyngdpunkten blir huvudsakligen
stämme- på trafiknykterhetsbrott eftersom
det är den största gruppen. Även
misshandel till viss del. Ibland har vi
också värnpliktsbrottslingar och
ekobrottslingar. Att möta deras pro-
blematik är svårt.

Bra: Är väl just det att programdeltag-
arna är så olika och att grupperna då
kan bli mycket intressanta. Det
brukar bli väldigt intressanta diskus-
sioner där olika synsätt och livsstilar
möts på ett givande sätt.

Besvärligt: Är väl ungefär samma sak. Det är ju
svårt inom ramen för ett program
om 5 träffar att möta allas behov
när de är så olika.

Växjö

Överens- Det stämmer för en del men inte för
stämme- alla.

Bra: Beror mycket på gruppssamman-
sättning. Bra diskussioner.

Besvärligt: Olika kategorier av problem. Pro-
grammet vänder sig till dömda med
alkoholrelaterad kriminalitet. I vårt
distrikt kan vi inte specialisera oss
utan får göra programmet utifrån
alkoholrelaterad problematik sam-
tidigt som en del utan denna pro-
blematik får delta i samma program.

Örnsköldsvik

Överens- Väl.

stämme- läse:

Bra: Ökar insikten. Ger klienten möjlig-
het att få prata.

Besvärligt: Att hinna med.

Östersund

- Överens- Anpassat till brottstyp. Programmen
stämme- har letts av olika arvoderade perso-
nler, t.ex. alkohlrådgivare, diakon
och socialsekreterare.
- Bra: Att det över huvud taget gick. att få
till stånd ett program för dem som
bor avsides.
- Besvärligt: Att hitta programledare på orten dit
den dömde hade möjlighet att ta sig.

Synpunkter på denna typ av program- verksamhet

Att informera om frågor som kan ha relevans för de brott klienterna har gjort sig skyldiga till kan naturligtvis inte vara skadligt. Någon gruppdynamik kan emellertid inte uppstå när här sker ett ständigt utbyte av deltagare på grund av det kontinuerliga intaget och utsläppet som praktiseras. Olika externa föreläsare kommer till de olika avsnitten. Hit går man för man är tvungen och frivården arrangerar för att man är tvungen och satsar så lite egna personella resurser som möjligt.

Likväl använder man i normalfallet två personer av den egna personalen vid varje programtillfälle plus arbetstid före och efter sammankomsterna. Ekonomiska resurser satsas även för att avlöna de externa föreläsarna.

Slutsats

Det borde vara möjligt att utforma någon mer engagerande programverksamhet inom ramen för de resurser som tas i anspråk för dessa program.

2.1.2 IÖV-PROGRAM SOM VÄNDER SIG TILL SAMTLIGA KATEGORIER AV INTENSIVÖVERVAKADE OCH DÄR FRIVÅRDSPERSONALEN SVARAR FÖR DET HUVUDSAKLIGA INNEHÅLLET I PROGRAMMEN

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Fjorton verksamhetsställen har 14 program som vänder sig till alla typer av klienter men där frivårdspersonalen själva svarar för innehållet i programmen. Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst framgår av tabell 2.

Tabell 2. Program som vänder sig till samtliga IÖV-klienter och där frivården svarar för innehållet i programmen.

Verksamhetsställe	Antal sammankomster	Antal timmar per sammankomst
Borås	4	4
Gävle	8	3
Hisingen Förorter	5	3
Halmstad	4	3
Kalmar	-	3
Stockholm Norr (Sollentuna)	4	3
Skövde (blandprogram)	4	3,5
Umeå	5	3
Uppsala	4	3
Visby	4	2,5
Vänersborg	4	2,5
Västervik	4	3,5
Ystad	8	2,5
Örebro	4	4

Målen för programmen

I enkäten frågades även efter målet för programmet. Svaren framgår av sammanställningen nedan.

Borås:	Informationsprogram.
Gävle:	Avhålla sig från brott. Se sina egna möjligheter.
Hisingen Förorter och Göteborg Centrum:	Att ge deltagarna instrument till en förändrad problemlösningsstrategi.
Halmstad:	Att ge de dömda nya kunskaper och insikter som syftar till att de inte återfaller i brottslighet och motivation att göra något åt eventuella alkohol- och drogproblem.
Kalmar:	Försöka få klienten att få insikt att ändra livsstil, livsföring, exempelvis att söka behandling.
Stockholm Norr (Sollentuna):	Att reflektera över brottet, höra andras historia och tankar och få andras synpunkter på det egna brottet. Att få några tankar och handlingsalternativ med sig i framtiden.
Skövde: (blandprogram)	Frivården i Skövde har tagit den principiella ståndpunkten att det är kriminalvården själv som ska hålla i programverksamheten eftersom det är en del av verkställigheten av en påföljd. Det är kriminalvården som ska bedöma eventuell misskötsamhet. Det är vi som ska initiera sanktioner och inte externa medverkande. Att förmedla kunskap om bl.a. rättsväsendet, lagstiftning, kriminalvård, etik och moral, brottsoffrets situation, alkohol och droger m.m.
Umeå:	Att genom information och diskussion ge klienten möjlighet att reflektera kring sitt brott samt visa på alternativa handlingsätt.
Uppsala:	Information.
Visby:	Motverka återfall i brott.

Vänersborg:	Ej återfalla i ny kriminalitet.
Västervik:	Information.
Ystad:	Information och påverkan.
Örebro:	Att förmedla kunskap i förändrande och påverkande syfte gällande egendoms-, vålds-, och trafikbrott för att motverka återfall i ny kriminalitet.

Programinnehåll

I det följande skall några typexempel ges på denna programform.

Umeå

Träff 1:	Brottsbeskrivning / prevention.
Träff 2:	Kommunikation.
Träff 3:	Missbruk.
Träff 4:	Konflikthantering.

Man tillämpar en kontinuerlig intagning.

Gävle

Träff 1:	Etik - Moral.
Träff 2:	Drogberoende.
Träff 3:	Kriminalitet.
Träff 4:	Medberoende; familj.
Träff 5:	Konsekvenser för klienten och familjen.
Träff 6:	Andlighet.
Träff 7:	Ärlighet contra oärlighet.
Träff 8:	Realistiska mål contra drömmar.

Man tillämpar en kontinuerlig intagning till programmet som pågår under hela IÖV-tiden.

Hisingen Förorter och Göteborg Centrum

Den 1 juli 2001 startade ett nytt gemensamt program för alla IÖV-klienter inom de båda kriminalvårdsmyndigheterna i Göteborg.

Programmet omfattar alla brottskategorier och drivs med en tjänsteman istället för som tidigare två.

Programmet skiljer sig delvis från övriga program i denna grupp. Det skiljer sig framför allt med avseende på det uttalade syftet, nämligen att ge deltagarna instrument till en förändrad problemlösningstrategi samt den modell man tillämpar för att uppnå detta syfte, den s.k. våga välja modellen.

- Träff 1: Introduktion med presentation och praktiska frågor. Kriminalvårdens organisation. Kriminalvårdspåföljder.
- Träff 2: Att förändra oönskade beteenden utifrån en enkel modell, våga välja modellen.
- Träff 3: Att ta itu med sina problem utifrån våga välja modellen.
- Träff 4: Preparatkännedom. Alkohol och narkotika, verkan och skadeverkan.
- Träff 5: Etik och moral. Avslutning.

Programmet ges i slutna grupper där deltagarna i en grupp börjar samtidigt.

Stockholm Norr (Sollentuna)

- Träff 1: Brottspåföljder. Kriminalpolitisk diskussion. Vilka register hamnar dömda i. Regler för att återfå eller ta körkort.
- Träff 2: Kring brottet. Var och en berättar vad de är dömda till, varför det hände m.m., hur anhöriga reagerat och hur de upplevde mötet med polis, domstol och kriminalvården.
- Träff 3: Information och diskussion kring alkohol och andra droger.
- Träff 4: Etiska frågor kring brott och påföljder. Film (bojafilmen) med efterföljande diskussion. Utvärdering.

Programmet ges i slutna grupper.

Programmets överensstämmelse med deltagarnas problematik samt programansvarigas åsikter om vad som är bra respektive besvärligt med programmet.

Borås

- Överensstämmelse: Det stämmer väl överens med problematiken hos våra IÖV-klienter.
- Bra: -
- Besvärligt: Svårt att hålla diskussionerna igång vid de tillfällen deltagarantalet varit färre än 4-5 personer.

Gävle

- Överensstämmelse: Programmet anpassas efter vilka som ingår i gruppen.
- Bra: Under ordnade former få prata om sig själva.
- Besvärligt: Ytterst få gånger om någon blir för dominant. Sårbart eftersom en enda person håller i programmet.

Hisingen Förorter

- Överensstämmelse: Genom att programmet är upplagt kring problemlösning och deltagarna genom sitt brott löst problem på ett felaktigt sätt finns en stark korrelation.
- Bra: Slutna grupper.
- Besvärligt: För tidigt att uttala sig om.

Halmstad

- Överens- Det är ett dilemma att alla som
stämmelse: verkställer IÖV går samma pro-
gram, då det resulterar i mycket
heterogena grupper. Fokuserar vi
för mycket på alkohol och drog-
missbruk känns det inte relevant för
dem som inte är rattfyllerister eller
inte har dylika problem. Vi försöker
därför efter förmåga att anpassa
programmet och svara på individer-
nas behov i gruppen så långt det går
och att ha teman som är allmän-
giltiga och relevanta för de flesta.
- Bra: Efter en bra grupp där deltagarna
varit aktiva och tydligt tagit till sig
information och synpunkter från
gruppledarna och andra deltagare
känns det som en meningsfull ar-
betsuppgift med klar positiv för-
stärkning för ledarna. Stora grupper
på uppåt 8 deltagare är lättare att
arbeta med p.g.a. att dialogerna i de
grupperna blir bättre och flödigare
än i små grupper, som lättare kan
läsa sig och dynamiken avstannar.
Små grupper med dess färre inter-
aktioner går bra att ha i öppet for-
mat medan det är en fördel att ha
stora grupper slutna under en pro-
gramomgång, då det medför
otrygghet i gruppen med deltagare
som börjar och lämnar den.
- Besvärligt: Att det är svårt att få tid till ordent-
liga förberedelser inför ett grupp-
tillfälle, varför programmet ofta mer
känns som en tung börda som
hafsas över än som det positiva
klientmöte och påverkanstillfälle det
hade kunnat vara.

Kalmar

- Överens- -
stämmelse:
- Bra: Kan anpassa programmet efter de
flesta klienternas behov.
- Besvärligt: Programmet passar inte en del
klienter och dessa tycker då att pro-
grammet inte ger någonting.

Stockholm Norr (Sollentuna)

- Överens- I huvudsak väl. Vi koncentrerar
stämmelse: diskussionen till de brott klienterna
är dömda för samt talar om alkohol,
vilket i de flesta fall förekommit i
samband med brottet.
- Bra: Det lagom avvägda innehållet i för-
hållande till den tid som finns till
förfogande. Den närhet, relation, till
klienten som programträffarna
bidrar till vilket också bidrar till
större tydlighet av verkställig-
hetskraven. Stämning och respons
från deltagarna.
- Besvärligt: Egentligen inget.

Skövde (blandprogram)

- Överens- Programmet med sitt breda innehåll
stämmelse: förefaller ge de flesta deltagarna
något positivt av utvärderingarna att
döma. Programmet är ett informa-
tionsprogram där huvudsyftet är att
förmedla kunskap och stimulera till
reflektion och diskussion.
- Bra: Att skapa ett forum för klienterna
att möta tankar och idéer de i var-
dagslag inte kommer i kontakt med.
Upplevs som en stimulerande upp-
gift för handledarna, som ställer
stora krav på sig själva i sin roll som
gruppledare. Att IÖV ges ett inne-
håll förutom arbete och fritid. Posi-
tivt att se gruppdynamiken och
människor som delar med sig av sig
själva.

Besvärligt: Framför allt är det brist på tid för förberedelser och fördjupning i ämnen som är besvärligt. Avsaknad av utbildning i vuxenpedagogik och handledning. Behövs utbildningsinsatser beträffande kursinnehållet och tips och idéer om de olika ämnen som tas upp.

Umeå

Överensstämelse: Mycket ojämnt på grund av kraftigt varierande ålder och bakgrund hos deltagarna. Alla brottstyper representerade även om misshandel och rattfylleri dominerade.

Bra: Gav möjlighet till reflektion kring brotten. Samhörighet med andra dömda. Grupprocessen – blandningen mellan olika åldrar och bakgrund gav mycket i diskussionerna.

Besvärligt: Jag är ensam programhållare och det är tungt i vissa lägen att dra allt praktiskt och genomföra programmet själv. Oftast kort förberedelsebidrar till standardiserat genomförande. När gruppen är för heterogen.

Uppsala

Överensstämelse: Ganska bra.

Bra: Det positiva bemötandet från programdeltagarna.

Besvärligt: Sårbarheten – endast två programledare utan ersättare. Programformen kräver minst två ledare vid varje tillfälle.

Visby

Överensstämelse: Då alkohol i de allra flesta fall finns med i bilden överensstämmer det rätt väl.

Bra: Respons från klienter.

Besvärligt: Få deltagare svårt.

Vänersborg

Överensstämelse: Ganska väl, stor flexibilitet beroende på deltagarnas behov, förutsättningar och aktuella brott.

Bra: Meningsfullt arbete.

Besvärligt: Tidsbrist. Ge oss mer tid och vi kan skapa fantastiska program.

Västervik

Överensstämelse: Programverksamheten ligger på informationsbasis och ger mera en generell information till klienterna.

Bra: Enkla programpunkter som alla kan delta i och man hoppas att deltagarna fått med sig något i diskussionerna.

Besvärligt: Att samla så många olika brottstyper på samma gång och hitta en röd tråd i diskussionen som är meningsfull för alla. Att känna meningsfullhet i programmet när man träffar klienterna vid så få tillfällen och känna att man då nått fram med budskapet. Svårt att arbeta med en grupp som hela tiden förändras sig, dvs nya kommer till och andra slutar från gång till gång.

Ystad

Överensstämelse: Delvis.

Bra: Bra respons från ett klientel som normalt inte tillhör kriminalvården.

Besvärligt: Att det är obligatoriskt.

Örebro

Uppgifter saknas.

Synpunkter på denna typ av programverksamhet

Vissa program inom denna kategori liknar programmen inom kategori 1 till sitt innehåll och uppläggning. Vissa program skiljer sig dock i viss mån från programmen i kategori 1 och det gäller de program där man har slutna grupper, dvs deltagarna bojas på och börjar programmet samtidigt. I dessa program anser programledarna att det uppstår en viss positiv gruppdynamik. Deltagarna lär känna programledarna och även varandra.

I dessa program tillkommer således något mer utöver den rena informationsförmedlingen. Hisingen Förorter och Göteborg Centrum, Stockholm Norr (Sollentuna) och Skövde är exempel på sådana program.

2.1.3 IÖV-PROGRAM SOM VÄNDER SIG TILL SAMTLIGA KLIENTER UTOM TILL DEM SOM DÖMTS FÖR RATTFYLLERI ELLER HAR ALKOHOLRELATERAD BROTTSLIGHET OCH DÄR MAN HUVUDSAKLIGEN ANVÄNDER EXTERNA FÖRELÄSARE

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Två frivårdsverksamhetsställen har intensivövervakningsprogram som vänder sig till samtliga kategorier av klienter utom rattfylleridömda eller andra med alkoholrelaterad brottslighet och där man huvudsakligen använder externa föreläsare. Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i de aktuella programmen framgår av tabell 3.

Tabell 3. Program som vänder sig till samtliga IÖV-klienter utom dem som dömts för rattfylleri eller annan alkoholrelaterad brottslighet och där man huvudsakligen använder externa föreläsare.

Verksamhetsställe	Antal sammankomster	Antal timmar per sammankomst
Malmö Norr	8-10	2
Malmö Söder	8	2

Målen för programmen

Målen för denna typ av program framgår av sammanställningen nedan.

Malmö Norr:	Information om ämnen som kan påverka kriminalitet och beteenden socialt sett.
Malmö Söder:	Informationsprogram, ge större insikt i det egna levnadssättet, visa på alternativ.

Programinnehåll

Malmö Norr och Malmö Söder skiftas om att genomföra nedanstående IÖV-program som gäller för klienterna både i Malmö Norr och Malmö Söder. Båda programmen ges med löpande intag.

Malmö Norr

Träff 1:	Brott och straff.
Träff 2:	Våld och doping.
Träff 3:	Mäns våld mot kvinnor.
Träff 4:	Alkohol.
Träff 5:	Narkotika.
Träff 6:	Manligt, kvinnligt, mänskligt.
Träff 7:	AA.
Träff 8:	Våldets konsekvenser.
Träff 9:	Livsåskådning.
Träff 10:	Trafikfrågor.

Malmö Söder

- Träff 1: Narkotika . Föreläsare: Kurator Infektionskliniken.
- Träff 2: Livsaskådnig. Föreläsare: Präst i kriminalvården.
- Träff 3: Brot, straff och kriminalvård. Föreläsare: Frivården Malmö Norr.
- Träff 4: Våldet och dess konsekvenser. Föreläsare: Lärare Räddningsverket.
- Träff 5: Alkohol. Föreläsare: Anonyma Alkoholister (AA).
- Träff 6: Trafikfrågor. Föreläsare: Polisen.
- Träff 7: Våld och doping. Föreläsare: Läkare.
- Träff 8: Mäns våld mot kvinnor. Föreläsare: Frivården Malmö Söder.

Programmets överensstämmelse med deltagarnas problematik samt programansvarigas åsikter om vad som är bra resp besvärligt med programmet

Malmö Norr

- Överens- Inte alltid så bra.
stämmelse:
- Bra: Det gäller att ha stora grupper eftersom det inte finns någon gruppprocess på grund av löpande intag. Tidsbesparande för handläggare om det är bra föreläsare.
- Besvärligt: Ämnena berör kanske inte alla. Den egna brottsligheten berörs inte. Kan upplevas som tråkigt för gruppmedlemmar.

Malmö Söder

- Överens- Mycket varierande.
stämmelse:
- Bra Både för och nackdelar med löpande intag (öppna grupper).
- Besvärligt: Varierande kvalitet på gästföreläsarna.

Synpunkter på denna typ av programverksamhet

Dessa program skiljer sig inte mycket för programmen av typ 1 som också har ett allmänt, blandat och ganska vittfamnande

innehåll. Man har externa föreläsare och man har även här kontinuerliga intag och inga sammanhållna grupper. Enda skillnaden är egentligen att de rattfylleridömda och de andra med direkt alkoholrelaterad brottslighet inte deltar i dessa program.

Programmen innehåller likväl föreläsningar om alkohol, narkotika och doping eftersom det finns klienter även i denna grupp som har missbruksproblem.

Någon gruppdynamik kan emellertid inte uppstå här när det sker ett ständigt utbyte av deltagare på grund av det kontinuerliga intaget och utsläppet som praktiserar.

Hit går klienterna liksom i typ 1 programmen för att de är tvungna och frivården arrangerar för att man är tvungen och satsar så lite egna personella resurser som möjligt. Likväl använder man i normalfallet två personer av den egna personalen vid varje programtillfälle plus arbetstid före och efter sammankomsterna. Ekonomiska resurser satsas även för att avlöna de externa föreläsarna.

Slutsats

Det borde liksom när det gäller typ 1 programmen vara möjligt att utforma någon mer engagerande programverksamhet inom ramen för de resurser som tas i anspråk för dessa program.

2.1.4 IÖV-PROGRAM SOM VÄNDER SIG TILL SAMTLIGA KLIENTER UTOM TILL DEM SOM DÖMTS FÖR RATTFYLLERI ELLER HAR ALKOHOLRELATERAD BROTTSLIGHET OCH DÄR FRIVÅRDS-PERSONALEN SVARAR FÖR DET HUVUDSAKLIGA INNEHÅLLET I PROGRAMMEN

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Sex verksamhetsställen har sex program som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller alkoholrelaterad brottslighet och där frivårdspersonalen själva svarar för innehållet i programmen. Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst framgår av tabell 4.

Tabell 4. Program som vänder sig till samtliga klienter utom till dem som dömts för rattfylleri eller alkoholrelaterad brottslighet och där frivårdspersonalen själva svarar för innehållet i programmen

Verksamhetsställe	Antal sammankomster	Antal timmar per sammankomst
Fridhemsplan	8	3
Härnösand	4-5	3
Norrköping	1ggr/vecka	3
(inget fast program)		
Skövde (allmän)	4	3
Södertörn	5	3
Östersund	4-7	2-3

Målen för programmen

Målen för denna typ av program framgår av sammanställningen nedan.

Fridhemsplan: Information.
Härnösand: Skapa insikt samt motivera till behandling.

Norrköping: Klara verkställigheten, sprida deltagarnas erfarenheter och kunskaper i gruppen.
Södertörn: Informera om ämnen som har koppling till IÖV-klienternas kriminalitet.
Östersund: Information.

Programinnehåll

Fridhemsplan

- Träff 1: Presentation av programmet och deltagarna samt deras aktuella brott.
Träff 2: Socialjuridik.
Träff 3: Verkställigheten, myndighetsutövning, domstol, polis och kriminalvården. Rättegångsdelen i IÖV-film.
Träff 4: Vad är kriminalitet – vem är kriminell. Olika kulturer: Går igenom de olika brotten i gruppen.
Träff 5: Konflikter – konflikthantering – övningar.
Träff 6: Moral – värderingsövningar.
Träff 7: Moral – värderingsövningar.
Träff 8: Strategier inför framtiden. Avslutning. Utvärdering.

Programmet ges i slutna grupper.

Skövde

- Träff 1: Kort om kriminalvård och frivården. Rättsprocessen, påföljder och val av påföljder. Brottstatistik. Etik och moral. Syn på olika brott. Värderingsövning.
Träff 2: Fokusering på brottsoffer. Hur det upplevs att utsättas för brott.
Träff 3: Kommunikation och relationer. Hur vi förmedlar information och känslor till varandra. Hur vi hanterar konflikter.
Träff 4: Missbruk. Vad händer i kroppen och ”knoppen?”. Om alkohol och hur vi använder den.

Programmet gavs i slutna grupper under 2000 samtidigt som man i Skövde hade ett alkoholprogram. Under 2001 har man gått över till ett s.k. blandprogram som gäller alla typer av klienter.

Södertörn

- Träff 1: Kriminalvårdsinformation.
 Träff 2: Samtal kring brottet.
 Träff 3: Etik.
 Träff 4: Konfliktantering . Extern föreläsare: präst.
 Träff 5: Alkohol. Föreläsare från Södertörns rattfylleriprogram.

Programmet har löpande intag med öppna grupper.

Programmets överensstämmelse med deltagarnas problematik samt programansvarigas åsikter om vad som är bra respektive besvärligt med programmet

Fridhemsplan

- Överens- -
 stämmelse:
 Bra: Socialjuridikavsnittet
 Besvärligt: Det har upplevts som besvärligt att konstruera programmet själva.

Härnösand

- Överens- -
 stämmelse:
 Bra: Brottsbrytet kortprogrammet är väl inarbetat här och vi har inget särskilt som vi anser besvärligt.
 Besvärligt: -

Norrköping

- Överens- -
 stämmelse:
 Bra: Oliigheterna hos deltagarna har skapat en bra dynamik.
 Besvärligt: När det har varit aktiva missbrukare med vid träffarna. Kvinnorna i gruppen.

Skövde

- Överens- Programmet är tänkt att passa flertalet klienter som inte dömts för grovt rattfylleri. Tonvikten i de olika avsnitten varierar efter hur programledarna bedömer deltagarnas behov, t. ex. om våldsbrott dominerar.
 stämmelse:
 Bra: -
 Besvärligt: -

Södertörn

- Överens- -
 stämmelse:
 Bra: Mycket diskussioner. Deltagarna bidrar mycket. Samtalsämnen som passar ett personallätt program. Att det är av informationskaraktär. Att deltagarna är förberedda på att delta i program är ett obligatoriskt inslag i påföljden. Alla som vill får komma till tals.
 Besvärligt: Många olika typer av brott i gruppen. Svårt att göra ett program som passar alla. Svårt att individualisera eftersom klientgruppen är heterogen och programmet är kort.

Östersund

- Överens- Anpassat efter brottstyp.
 stämmelse:
 Bra: Nödlösning.
 Besvärligt: Tidsödande för handläggaren som ledde programmet.

Synpunkter på denna typ av programverksamhet.

Dessa program liknar mest programmen av typ 2, dvs frivårdens personal har hand om programmen. Enda skillnaden är att rattfylleridömda och andra med alkoholrelaterad brottslighet inte deltar i dessa program.

I de fall programmen ges i slutna grupper kan liksom i programmen av typ 2 en viss gruppdynamik uppkomma som eventuellt kan ge en viss motivationell påverkan utöver den rena informationen.

2.1.5 RATTFYLLERIPROGRAM OCH ALKOHOLPROGRAM SOM HUVUDSAKLIGEN VÄNDER SIG TILL KLIENTER SOM DÖMTS FÖR GROVT RATTFYLLERI ELLER SOM HAR EN ALKOHOL-RELATERAD BROTTSLIGHET OCH DÄR MAN HUVUDSAKLIGEN ANVÄNDER SIG AV EXTERNA FÖRELÄSARE

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Nio verksamhetsställen har nio program som vänder sig framför allt till personer som dömts för grovt rattfylleri men även till andra där alkohol spelat en stor roll i samband med brottet och där man huvudsakligen använder sig av externa föreläsare.

Tabell 5. Rattfylleriprogram som vänder sig till klienter som dömts för rattfylleri eller annan alkoholrelaterad brottslighet och där externa föreläsare anlitas, antal sammankomster och timmar per sammankomst.

Verksamhetsställe	Antal sammankomster	Antal timmar per sammankomst
Göteborg Centrum	5	3
Härnösand	5	3
Linköping	5	3
Malmö Norr	6	2,5
Skövde	4	3,5
Sundsvall	6	3,5
Södertörn	5	3
Örebro	8	2
Östersund	4	3,5

Målen för programmen

Målen för denna typ av rattfylleriprogram framgår av sammanställningen nedan.

Göteborg Centrum: Att ge en bred information om sambandet mellan alkohol och trafik och konsekvenserna av alkoholkonsumtion.

Härnösand: Information.

Linköping: Genom att förmedla kunskaper om alkohol och dess skadeverkningar ge deltagarna en grund för övervägande kring sitt eget förhållande till alkohol.

Malmö: Information om alkohol och dess

Norr: skadeverkningar. Information om alternativ till alkohol. Förhindra återfall i rattfylleri.

Skövde: Att förmedla kunskap om bl.a. rättsväsendet, lagstiftning, kriminalvård, etik och moral, brottsoffrets situation, alkohol och droger m.m.

Sundsvall: Informationsprogram som syftar till att göra personer med drogproblem uppmärksamma på konsekvenserna av sitt missbruk samt motivera dem till att gå vidare till någon form av behandling.

Södertörn: Informera om frågor som uppkommer i samband med dom för rattfylleri, alkoholens skadeverkningar, etik samt trafikpolisens arbete.

Örebro: Förmedla kunskap i förändrande och påverkande syfte gällande trafik – alkohol för att motverka återfall i trafiknykterhetsbrott.

Östersund: Information om alkohol och droger samt skadeverkningar och konsekvenser av missbruk. Enligt Minnesotamodellens syn.

Samtliga program är utformade som informationsprogram.

Programinnehåll

Örebro

Har ett program med åtta sammankomster och ett typiskt innehåll för denna programtyp.

- Träff 1: Introduktion och presentation.
 Träff 2: Tankar kring brottet. Grupparbete.
 Träff 3: Hur får jag tillbaka körkortet? Besök från Länsstyrelsens körkortsenhet. Alkohol och andra droger, sidorna 25 – 40.
 Träff 4: Vi ser tillsammans filmen ”ett halvt glas vin” och diskuterar densamma. Arbetsuppgift. Alkohol och droger, sidorna 5 – 21.
 Träff 5: Hur upptäckts rattfylleri? Besök av polisen.
 Träff 6: Hur alkoholen påverkar kroppen! Besök av läkare från beroendecentrum. Alkohol och andra droger, sidorna 41 – 50.
 Träff 7: Alkoholism – en behandlingsbar sjukdom? Besök av nykter alkoholist/narkoman/f.d. kriminell, som ska berätta om sitt liv som missbrukare och om livet som nykter.
 Träff 8: Avslutning.

Detta program ger man med två träffar i veckan.

Linköping

Har fem sammankomster med följande innehåll:

- Sammankomst 1: Alkohol och trafik (material från Vägverket) + KVV:s ”Alkohol och Andra droger” + eget material. Trafikmagasinets film om att köra bil alkoholpåverkad. Räkna på promillehalt vid deltagarnas egen körning.
 Sammankomst 2: Beroendeutveckling. Film ”Symptom och beteende”. Jellinekkurvan utifrån deltagarnas egna erfarenheter. Test-

frågor kring alkoholberoende.

- Sammankomst 3: Alkohol och kroppen. Föreläsning om skador av alkohol på kroppen.
 Sammankomst 4: Högrisksituationer: Film ”Cirkus alkohol” (Johan Liljeborgs förlag). Dualism. Körkortsförslag.
 Sammankomst 5: Film ”Ett halvt glas vin” (NFF). Föreläsning kring alkoholens effekter på kroppen (syn, hörsel etc.).

Om någon skall ha elektronisk övervakning mer än 5 ggr går vederbörande om programmet. Man tillämpar ett löpande intag till programmet som ges rullande.

Man köper in resurser från beroendekliniken på universitetssjukhuset. Programmet leds av en person därifrån och en frivårdsinspektör.

Malmö Norr

- Träff 1: Introduktion, presentation, alkoholsymptom och beroende.
 Träff 2: Cirkus alkohol och gruppdiskussion.
 Träff 3: Öppet AA-möte.
 Träff 4: Ett halvt glas vin och gruppdiskussion.
 Träff 5: Information om Länkarna.
 Träff 6: Trafik och droger.

Programmet ges med kontinuerliga intag av klienter. Programmet leds av en frivårdare och en alkoholterapeut (12-stegs utbildad). Frivårdaren har arbetat med programmet sedan 1994 och har genom åren skaffat sig kunskaper och erfarenheter.Handledning finns och även i övrigt uppfyller programmet kraven för informationsprogram i Krav&Råd enligt programinspektören i Malmö Norr. Man framhåller också att programmet håller hög kvalitet utifrån de resursramar som finns och kan nog inte förbättras om inte mer resurser tillkommer.

Sundsvall

- Träff 1: Alkohol + andra droger. Föreläsning och diskussion leds av alkoholterapeut.
- Träff 2: Alkohol + andra droger. Föreläsning och diskussion leds av alkoholterapeut.
- Träff 3: Etik och moral. Föreläsning och diskussion leds av en pastor.
- Träff 4: Konsekvenser av brott. Kortversion av Brottsbrytet. Föreläsning och diskussion leds av frivårdsinspektörer. (Under ht 2000 ingick även ”att undvika återfall i brott” i träff 4).
- Träff 5: Alkohol + andra droger. Föreläsning och diskussion leds av alkoholterapeut.
- Träff 6: Att undvika återfall i brott. Kortversionen av Brottsbrytet. Föreläsning och diskussion leds av frivårdsinspektörer. (Endast vt 2000).

Programmet har en kontinuerlig intagning.

Programmets överensstämmelse med deltagarnas problematik samt programansvarigas åsikter om vad som är bra respektive besvärligt med programmet

Göteborg Centrum

- Överensstämmelse: Informationsprogrammet var upplagt så att kunskapen om alkoholens skadeverkningar skulle öka. Hela tiden fokusering på deltagarnas behov.
- Bra: Att det finns så mycket ny kunskap att förmedla i ett ämne som är angeläget och är under utveckling.
- Besvärligt: Vissa gruppers sammansättning gjorde att gruppledarna upplevde osäkerhet då inga förkunskaper om klienterna fanns.

Härnösand

- Överensstämmelse: Majoriteten är dömda för rattfylleri varför drogprogrammet dominerade.
- Bra: -

Besvärligt: -

Linköping

- Överensstämmelse: Mycket bra.
- Bra: Ur ett samhälls- och individperspektiv när vi människor med överkonsumtion av alkohol, även om de inte av olika skäl valt kontraktsvård. Vi har ofta mycket bra samtal kring alkohol och rattfylleri.
- Besvärligt: Unga rattfylleridömda som ofta inte haft så mycket negativa konsekvenser av sin överkonsumtion är svåra, speciellt om gruppen är stor.

Malmö Norr

- Överensstämmelse: Bra då de flesta som döms för rattfylleri har alkoholproblem.
- Bra: Samverkan med alkoholterapeut.
- Besvärligt: Förnekelseprocessen och när gruppen blir för stora.

Skövde

- Överensstämmelse: Eftersom programinnehållet fokuserade på alkohol anser vi att det fanns god överensstämmelse mellan deltagarnas problematik och programmet.
- Bra: Homogen grupp, lättare att fokusera på ett tema.
- Besvärligt: Lätt att väcka försvar då ämnet trots allt är ganska laddat. Programledarna är väldigt beroende av gruppdeltagarnas inställning och villighet att prata och diskutera.

Sundsvall

- Överens- Majoriteten av deltagarna har drog-
stäm- relaterad brottslighet och tonvikten i
melse: programmet ligger på problema-
tiken kring ett drogberoende. Jag
anser därför att vi har ett program-
innehåll som för merparten av
deltagarna stämmer väl överens med
deras problematik.
- Bra: Att klienterna är förvånansvärt
öppna och livligt deltar i diskussio-
nerna trots att det är en rullande
intagning.
- Besvärligt: Då gruppen blir för liten.

Södertörn

- Överens- Programmet är av informations-
stäm- karaktär och innehåller ej behand-
melse: ling. Programmet fokuserar på
domen och frågor i samband med
denna.
- Bra: Att det är av informationskaraktär,
föreläsarna bemöter deltagarna
respektfullt, trevliga samman-
komster, ett forum för diskussion
och funderingar, alla som vill får
komma till tals, att deltagarna är för-
beredda på att programdeltagande
är en obligatorisk del av påföljden.
- Besvärligt: Svårt att göra ett program som
passar alla, svårt att individualisera
eftersom klientgruppen är tämligen
heterogen och programmet är kort.

Örebro

- Överens- ej svar.
stäm-
melse:
- Bra: ej svar.
- Besvärligt: ej svar.

Östersund

- Överens- Eftersom alla som gick detta pro-
stäm- gram hade alkohol- eller drogrela-
melse: terad brottslighet stämde program-
met med deras problematik.

- Bra: Att programledaren skötte program-
met själv utan medverkan från fri-
vårdspersonalen och att pro-
grammet var omtyckt av deltagarna.
- Besvärligt: Sårbarheten. Att lita till en enda
programledare var besvärligt , t.ex.
om han skulle bli sjuk. Att det var
inriktat på alkohol och droger inne-
bar att vi tvingades ordna andra
program för dem med annan brotts-
lighet.

Synpunkter på denna typ av programverk- samhet.

Rattfylleri och alkoholprogrammen har det gemensamt att de vänder sig till en homogen grupp. Programmet kan således hålla sig till ett tema.

Detta upplevs av personalen som en stor fördel jämfört med de allmänna IÖV-programmen som vänder sig till alla typer av klienter eller de IÖV-program som vänder sig till alla typer av klienter utom de med alkoholrelaterad brottslighet.

Personalen känner sig också mera nöjd med innehållet i alkoholprogrammen än i de allmänna programmen. Även klienterna uttrycker positiva omdömen om programmen, eftersom de direkt berör deras problem.

Alkoholprogrammen i denna grupp använder sig av externa föreläsare och ett kontinuerligt intag av klienter, vilket torde omöjliggöra att man närmare lär känna varandra och gruppledarna och föreläsarna och att det utvecklas någon form av motivationell gruppdynamik.

Vissa programledare ger ett klart uttryck för att denna programverksamhet i sin nuvarande utformning är en belastning för frivården även när det gäller alkoholprogrammen.

Östersund säger exempelvis i sitt enkät-svar att det var bra att den inhyrda programledaren skötte programmet själv utan medverkan från frivårdspersonalen och att programmet var omtyckt av deltagarna men det faktum att det var inriktat på alkohol och droger innebar att man tvingades ordna andra program för dem med annan brottslighet.

2.1.6 RATTFYLLERIPROGRAM OCH ALKOHOLPROGRAM SOM HUVUDSAKLIGEN VÄNDER SIG TILL KLIENTER SOM DÖMTS FÖR GROVT RATTFYLLERI ELLER SOM HAR EN ALKOHOL-RELATERAD BROTTSLIGHET OCH DÄR FRIVÅRDSPERSONALEN SVARAR FÖR DET HUVUDSAKLIGA INNEHÅLLET I PROGRAMMEN

Antal sammankomster och antal timmar per sammankomst i programmen

Tabell 6. Rattfylleriprogram som vänder sig till klienter som dömts för rattfylleri eller annan alkoholrelaterad brottslighet och där frivården svarar för det huvudsakliga innehållet i programmen, antal sammankomster och timmar per sammankomst.

Verksamhets-ställe	Antal samman-komster	Antal timmar per samman-komst
Fridhemsplan	8	2 (2ggr/vecka)
Hudiksvall	4	3
Malmö Söder	5	2,5

Målen för programmen

Målen för denna typ av rattfylleriprogram framgår av sammanställningen nedan.

- Fridhemsplan: Att informera om alkohol, körkortslagstiftning m.m.
Hudiksvall: Droginformation.

- Malmö Söder: Att ge kunskap om alkoholens skadeverkningar, att förhindra återfall i rattfylleri, att bidra till insikt om den egna alkoholkonsumtionen och att ge kunskap om olika former av behandling.

Programinnehåll

Fridhemsplan

- Träff 1: Presentation av programmet samt av varje deltagare.
Träff 2: Körkortsfrågor.
Träff 3: Nykter alkoholist talar om tillfrisknande processen.
Träff 4: Alkohol och narkotika (video). Diskussioner.
Träff 5: Rätt eller fel – värderingsövning.
Träff 6: Föreläsning av läkare – Hur kroppen reagerar på droger (medicin, alkohol och narkotika).
Träff 7: Alkohollagstiftningen – en jämförelse mellan olika länder.
Träff 8: Alkohol – olyckor – storhelger. Utvärdering av kursen.

Malmö Söder

- Träff 1: Ämne: Introduktion. Presentation, information om tystnadsplikt, gruppregler, videofilm: ”Alkohol, symptom och beteende”, frågeformulär, gruppdiskussion, genomgång av kurslitteratur.
Träff 2: Ämne: Samtal om alkohol och medberoende. Videofilm ”Soft is the heart of a child”, ”Cirkus alkohol”, kurslitteratur sid 99-105, frågeformulär, gruppdiskussion.
Träff 3: Ämne: Trafik och droger. Videofilmer från Trafikmagasinet, kurslitteratur sid 19-23, 26-40, frågeformulär, gruppdiskussioner, polisfilm.
Träff 4: Ämne: Samtal om brott. Frågeformulär, gruppdiskussion om tankemönster, videofilm ”Deadline”, värderingsövning.

Träff 5: Ämne: Försoning. Videofilm ”Sinnes-
ro”, gruppdiskussion om skuld, skam,
försoning, frågeformulär. Utvärdering,
målfrågor.

Sidhänvisningarna avser kursboken ”Al-
kohol och andra droger”. I kursen ingår
hemuppgifter och grupparbeten. Kursen
förutsätter ett aktivt deltagande.

***Programmets överensstämmelse med deltag-
arnas problematik samt programansvarigas
åsikter om vad som är bra resp besvärligt med
programmet***

Fridhemsplan

Överens- Vid behov av behandlingsinsatser
stämmelse: slussades klienten vidare. Här enbart
fråga om information.

Bra: -

Besvärligt: -

Hudiksvall

Överens- Överensstämmer i allra flesta fall.
stämmelse:

Bra: Tycker att man kan improvisera och
få deltagarna aktiva.

Besvärligt: Våldigt tungt belastade klienter är
svåra att engagera.

Malmö Söder

Överens- Så väl det nu tänkas kan utifrån
stämmelse: olika personers behov och utifrån
begränsade resurser. Dessutom är
inte alla deltagare mottagliga för
påverkan genom program.

Bra: Att programmet är relativt flexibelt
utifrån att vi har mycket material till
varje träff och att vi kan till viss del
skräddarsy varje programtillfälle för
de olika grupperna. Vi kan också
variera mellan arbete i storgrupp
och i smågrupper utifrån antalet del-
tagare.

Besvärligt: Videofilmerna är för gamla.

***Synpunkter på denna typ av programverksam-
het.***

Malmö Söder och Fridhemsplan arbetar
med slutna grupper, vilket måste anses
vara en fördel liksom att frivårdsper-
sonalen själva svarar för merparten av
innehållet i programmen. Detta leder till
att alla lär känna varandra och att en viss
gruppdynamik kan uppstå som åtmin-
stone i vissa fall kan ha en viss motiva-
tionell inverkan på klienterna.

I Hudiksvall kör man rattfylleripro-
grammet för samtliga kategorier av IÖV-
klienter och har ett rullande intag av klien-
ter, vilket sammantaget torde motverka de
ovan nämnda positiva effekterna.

**2.1.7 PROGRAM SOM VÄNDER SIG
TILL KLIENTER SOM DÖMTS
FÖR MISSHANDEL**

Det finns endast ett program som särskilt
vänder sig till klienter som dömts för
relationsvåld och det är Malmö Norr som
har programmet Fredman. Programmet
har följande innehåll.

Träff 1: Presentation, introduktion.

Träff 2: Våld.

Träff 3: Relationer.

Träff 4: Manligt/Kvinnligt.

Träff 5: Kommunikation.

Träff 6: Föräldrakunskap.

Träff 7: Föräldrakunskap.

Träff 8: Behovsinventering eller sexualitet..

Programmet pågår för IÖV-klienternas
del i nio veckor. Man arbetar med slutna
grupper.

Målet med programmet är att deltag-
arna skall få nya kunskaper, bättre själv-
kännet och kunna finna alternativa
lösningar till våldet.

Personalen anser att man funnit bra
former för att få igång grupprocesser
inom programmet.

3 DELSTUDIE 2 - FÖRSLAG TILL MODELL FÖR IÖV-PROGRAMVERKSAMHET

3.1 SYFTE

Parallellt med delstudie 1 har en internationell litteraturstudie genomförts som syftat till att undersöka vilka verksamheter och erfarenheter som finns dokumenterade utomlands och som kan vara applicerbara på den programverksamhet som de intensivövervakade genomgår i Sverige.

Utifrån såväl delstudie 1 som delstudie 2 har ett förslag till korttidsintervention för intensivövervakade utarbetats.

Litteraturstudien inleddes med en genomgång av olika former av lösningsfokuserade behandlingsmetoder. Detta var en naturlig utgångspunkt för mig eftersom jag studerat lösningsfokuserade terapier under flera år under 1990-talet. Bland annat genomförde jag en utvärdering av ett kontrollerat experiment med lösningsfokuserad nätverksterapi på Hagebyanstalten (Lindfors & Magnusson: Solution-focused therapy in prison. Contemporary Family Therapy, An International Journal, Volume 19, Number 1, March 1997.) I bilaga 4 redovisas den litteratur jag gått igenom.

Jag skall inte lämna någon mer detaljerad redogörelse för innehållet i lösningsfokuserade terapiformer eftersom jag inte anser denna form lämplig för programverksamheten i anslutning till elektronisk övervakning. Därför nöjer jag mig med att ange vad som står i kriminalvårdens skrift Krav&Råd (KVS 1997) om ett lösningsfokuserat arbetssätt så som det används inom kriminalvården.

I korthet utgår metoden ifrån att alla befinner sig i ett system med andra per-

soner. Påverkan sker vid varje möte, varför det inte finns en särskild motivationsfas, utan behandlingen börjar genast.

Metoden går ut på att söka lösningar till problemen istället för orsaker, där en liten förändring i sin tur kan leda till stora förändringar. Detta synsätt är en väg att närma sig klienten och att kunna se möjligheter i stället för svårigheter. Det är viktigt att utgå från att det finns resurser både hos klienten och i hans omgivning, där behandlare tillsammans med andra personer, t.ex. anhöriga är viktiga för honom.

Klienten har således själv resurser och styrka att lösa sina problem. Lösningen finns i systemet klient-nätverk-behandlare. Behandlarens roll är inte att komma med idéer till förändring utan att tillsammans med klienten ta fram idéer till förändring/lösningar som klienten glömt eller förträngt. Ett sätt att göra detta är att konsekvent fråga efter undantagen till problemen, till exempel:

- När händer inte problemet? Vad händer då i stället? Vad fungerar i din tillvaro?
- Har du varit drogfri/brottsfri någon period? Hur klarade du det? Vem märkte det?
- Vad gjorde du som var annorlunda?

Utan att ta ställning till hur effektivt det lösningsfokuserade arbetssättet är kan det konstateras att de resurser som är tillgängliga för IÖV-programverksamheten är helt otillräckliga för att bedriva någon form av mer djupgående behandling. Den lösningsfokuserade terapin bedrivs normalt så att terapeuten träffar en klient i taget. Resurserna för programverksamheten är inte dimensionerade för någon behandling med en klient i taget utan förutsätter att klienterna behandlas i grupp.

Den lösningsfokuserade terapin som bedrivs i nätverk är dessutom extremt resurskrävande genom det stora arbete som måste läggas ned på att administrera nätverket för att man skall uppnå maximal effekt. Flera personer i nätverket kan själva vara missbrukare eller på andra sätt ha en social problematik som gör dem svåra att kontakta. Dessutom måste administrationen i anslutning till terapin ha viss kontroll över huruvida nätverkspersonerna uppfyller de löften till klienten som de utställer vid nätverkssammansättningarna.

Efter att ha konstaterat att den lösningsfokuserade terapin inte utgjorde ett lämpligt alternativ till innehåll i programverksamheten för IÖV-klienter övergick jag till What works litteraturen. Här kan man tala om behandling i vetenskapligt kontrollerade former och verkligt resurskrävande insatser. De insatser som behandlas i What works litteraturen kan emellertid av resursskäl inte bli aktuella för IÖV-programverksamheten. I vissa fall kan de naturligtvis vara aktuella för IÖV-klienterna efter avtjänat straff men då på frivillig bas.

Slutligen fastnade jag för Motivational Interviewing (MI) som ett möjligt alternativ till innehåll i IÖV-programverksamheten.

Metoden bygger på kända socialpsykologiska lagar om hur påverkan äger rum. Begreppet motivation är centralt och får här en tydlig definition och åtföljs av förhållningssätt som är specifika för varje stadium av förändringsprocessen.

Upphovsmännen till MI är Dr William Miller vid universitetet i New Mexico, en välkänd forskare av missbruk och Dr Stephen Rollnick som arbetat med metoden i medicinska sammanhang. MI används för att åstadkomma förändring inom många livsområden men uppstod inom missbruksvården.

Inom missbruksvården har ett traditionellt antagande varit att om behandlingen är framgångsrik beror detta på egenskaper hos terapeuten och själva behandlingsmetoden. Å andra sidan, om behandlingen inte är framgångsrik så tillskrivs detta ofta en brist i klientens motivation. Ett personlighetsdrag som ofta påstås utgöra ett hinder i behandlingen av alkoholism är klientens förnekande. Emellertid, menar Miller, framstår förnekandet oftare som ett resultat av hur terapeuten interagerar med klienten. Tron på detta inre förnekande hos den alkoholberoende klienten har lett till en konfrontationsinriktad terapi som endast leder till ökat motstånd.

Motivational interviewing innebär ett helt annat tillvägagångssätt. MI använder sig av reflektivt lyssnande, vilket är ett sätt att visa empati för klienten.

Reflektivt lyssnande är ett av de viktigaste instrumenten för att hjälpa klienten att inse problemet och börja tänka på möjliga lösningar.

Det huvudsakliga syftet är att förändra balansen mellan upplevda positiva konsekvenser av alkoholkonsumtion och upplevda negativa konsekvenser av alkoholkonsumtion så att de negativa konsekvenserna framstår som större än de positiva.

MI är emot brännmärkning och betonar klientens eget perspektiv på de negativa konsekvenser som alkohol har i klientens liv. MI betonar också klientens personliga ansvar att bestämma om han eller hon har ett problem, hur stort det är och vad man skall göra.

MI anser att det är viktigt att berömma klienten för visade framsteg och förändringar genom att framhålla klientens egna interna beteendekontroll. MI går också ut på att framkalla dissonans hos klienten för att på så sätt visa på diskrepansen mellan klientens missbruksbeteende och klientens mer konstruktiva värderingar och attityder. Detta anses öka klientens motivation till förändring¹.

Kriminalvården har antagit som målsättning att förmedla grundläggande utbildning i MI till all klientrelaterad personal inom anstalt och frivård under en treårsperiod.

Forskningen har hittills i ett drygt 30-tal undersökningar påvisat resultat som allmänt betraktas som mycket lovande.

Jag anser att MI i sig är ett lämpligt innehåll i en programverksamhet för IÖV-klienter, men det skulle inte vara praktiskt genomförbart att tillämpa MI på individuell bas inom nuvarande resursramar.

Hittills har MI inte bedrivits i grupp i Sverige. Det förekommer emellertid i USA och det finns en litteratur i USA om

Motivational Interviewing i grupp. Mitt förslag till alternativt innehåll i IÖV-programverksamheten bygger på USA-erfarenheterna av MI i grupp.

I bilaga 1 skall jag ganska detaljerat ge ett exempel på hur innehållet i MI i grupp kan se ut. Det finns i litteraturen ett flertal olika utformningar. Den modell jag beskriver och föreslår och som har utarbetats av Ingersoll, Wagner och Gharib kan för närvarande betecknas som en basmodell med tio sammankomster.

Utöver de grundläggande principerna i MI bygger deras basmodell på en s.k. transteoretisk modell som Prochaska, DiClemente & Norcross utarbetat 1992.

Följande steg urskiljes i förändringsprocessen.

Före övervägandet: Klienten anser inte att det aktuella beteendet utgör något problem och funderar inte på att ändra sitt beteende. För en person i detta stadium är fördelarna av beteendet större än nackdelarna.

Övervägandet: Klienten överväger att det kan finnas ett problem och funderar allvarligt på att ändra sitt beteende, men kämpar med motstridiga känslor inför en förändring. Detta är det s.k. ambivalenta känsloläget.

Beslutet: Klienten har beslutat sig för att ändra ett beteende som han eller hon anser problematiskt och avser att snart genomföra förändringen. Klienten kan t.ex. ha en speciell plan i sinnet eller helt enkelt ha satt ut ett datum inom den närmsta månaden då förändringen skall ske.

¹ Miller W.R. (1985) Motivation for Treatment: A Review with special Emphasis on Alcoholism. Psychological Bulletin, 98, ss 84-107.

Genomförandet: Klienten tar sig an processen med att genomföra beteendeförändringen för att minska eller eliminera det problematiska beteendet.

Bibehållandet: Klienten arbetar med att förhindra en återfall i problembeteendet och med att stabilisera det nya beteendet.

Den här förändringsprocessen kan både ses som en lineär process och som ett förändringshjul.

I bilaga 1 redovisas mer i detalj en modell att arbeta med MI i grupp. Exemplet kan utgöra underlag till ett arbetsätt med intensivövervakade, byggt på MI-metodik

Om mitt förslag skulle vinna gehör blir nästa steg att på basis av internationella erfarenheter utforma en manual för MI i grupp som är direkt anpassad till de behov och resurser som finns inom IÖV-programverksamheten.

Det är naturligtvis en styrka för förslaget att den klientrelaterade personalen inom kriminalvården redan får en grundläggande utbildning i MI.

BILAGA 1

EN MODELL FÖR MOTIVATIONAL INTERVIEWING I GRUPP²

Basmodellen för MI-gruppen omfattar tio möten. Terapeuten har en dagordning som han håller sig till och vissa nyckelteman som skall täckas in under ett möte som normalt varar 90 minuter.

Terapeuten uppmuntrar öppen diskussion i gruppen och leder klienterna genom speciella övningar som syftar till att belysa de ämnen som tas upp vid respektive möte. Övningarna går delvis ut på att klienterna får arbeta individuellt med en uppgift som finns på ett papper som delas ut.

Det är väsentligt att hela tiden uppehålla själva andan i motivationell terapi genom att hålla sig till MI:s olika principer såsom att undvika att argumentera med klienterna, visa empati osv så att inte gruppen utvecklas till en lärare-elever grupp eller att det uppstår konfrontationen mellan gruppmedlemmarna och terapeuten. De teman som behandlas vid de tio mötena är följande.

- Tema 1: Introduktion till gruppen och utforskande av klienternas livsstilar.
- Tema 2: Olika stadier i en förändringsprocess.
- Tema 3: Insikt. Vad som är bra och vad som är mindre bra med den nuvarande livsstilen.
- Tema 4: Att se framåt.

- Tema 5: Ambivalens. För och emot förändring, respektive för och emot att bli vid det gamla.
- Tema 6: Utforska gruppmedlemmarnas mål och värderingar.
- Tema 7: Stärka klienternas tilltro till sig själva. Låta klienterna berätta om tidigare framgångar de haft i sitt liv.
- Tema 8: Stärka klienternas tilltro till sig själva. Utforska klienternas starka sidor och positiva erfarenheter tidigare i livet.
- Tema 9: Planera för förändring.
- Tema 10: Utforska hur viktigt gruppmedlemmarna anser att det är att förändras, vilken tilltro de har till att lyckas och hur stark deras känsla för en förändring är.

I det följande återges endast huvudmomenten i de anvisningar som finns i manualen. Det är inte min avsikt att ge en fullständig översättning av manualen utan endast att återge huvuddragen för att ge en illustration till de teorier som ligger till grund för arbetssättet.

---

² Av Karen S. Ingersoll, Christopher C. Wagner och Sandra Gharib, Motivational Groups for Community Substance Abuse Programs, Mid-Atlantic Addiction Technology Transfer Center, 2000.

Även om jag anser att de teoretiska grundtankarna är värda att anammas så krävs det mycket arbete och experimenterande för att komma fram till hur metoden skall anpassas till IÖV-programverk-

samheten, bl.a. med tanke på klienternas bakgrund och problembeteende samt kriminalvårdens personella och ekonomiska resurser.

Möte 1. Introduktion till gruppen och utforskande av klienternas livsstilar.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att förklara syftet med den motivationella gruppen och fastställa gruppregler, struktur, klienterna och gruppleddarnas förväntningar och vissa andra lokalt betingade regler.
- Att utforska gruppmedlemmarnas livsstilar och dagliga aktiviteter missbruk och diskutera hur missbruket passar in i dygnsrytmen.
- Att lägga grunden till en trygg grupperfarenhet för medlemmarna.

INNEHÅLL

Först avhandlas de olika ämnena under Målsättning 1. I figur 1 ges exempel på grundregler för gruppen som anslås i lokalen.

MATERIAL

Deltagarna får utdelat ett formulär där de skall fylla i timme för timme vad de gör en typisk dag.

De skall också svara på vad de tycker om sin livsstil och hur deras livsstil påverkar deras hälsa, ekonomi, relationer och framgångar (figur 2. Livsstil).

Dagens huvudtema är livsstilar som diskuteras och där ledaren iakttar MI:s grundläggande principer.

Fem minuter före mötet skall avslutas säger gruppleddaren stopp och ”låt oss sammanfatta vad vi har diskuterat idag”. Gruppdeltagarna ombeds sammanfatta det viktigaste som har avhandlats under mötet. Sedan ombeds varje deltagare att

delat med sig till gruppen åtminstone en sak de lärt sig under dagens möte.

Mötet avslutas med att ledaren bekräftar deltagarna för att de kommit och uttrycker en förhoppning att de skall finna gruppen värdefull.

Figur 1

Gruppens grundregler

- * Jag samtycker till att komma i tid till gruppen. Om jag får förhinder skall jag informera gruppleddaren åtminstone en timme före sammankomsten.
- * Som grupp skall vi akta tystnadsplikt - det som sägs i gruppen stannar i gruppen.
- * Jag förbinder mig att delta i gruppen med en öppen attityd och vilja att delta och vara en del av gruppen.
- * Jag låter andra uttrycka sina tankar och känslor utan att försöka lösa deras problem, avbryta dem eller byta ämne för att undvika obehagliga ämnen.
- * Som gruppmedlemmar kan vi ha olika meningar men vi accepterar och respekterar varandra.
- * Jag förstår vikten av att vara nykter under sammankomsterna. Jag deltar inte i sammankomsterna om jag är påverkad av någon drog.
- * Jag samtycker till att inte inleda någon närmare personlig relation till någon medlem i gruppen så länge gruppen består.

Figur 2

Livsstil

Beskriv vad du gör en typisk dag eller typisk supardag eller missbruksdag.

07.00 .....

08.00 .....

09.00 .....

10.00 .....

11.00 .....

12.00 .....

13.00 .....

14.00 .....

15.00 .....

16.00 .....

17.00 .....

18.00 .....

19.00 .....

20.00 .....

21.00 .....

22.00 .....

23.00 .....

24.00 .....

1. Vad är det du gillar i din livsstil ?

2. Hur påverkar din livsstil din hälsa, din ekonomi, dina relationer och din karriär ?

Möte 2. Olika stadier i förändringsprocessen.

MÅLSÄTTNINGAR

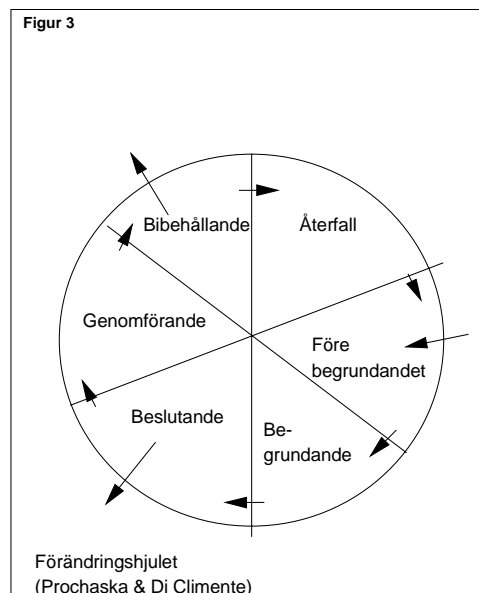
- Att förklara att begreppet förändring innebär en process över tid snarare än en enstaka händelse.
- Att utforska förändringar som gruppmedlemmarna har företagit och hur dessa inträffade.
- Att introducera föreställningen att förändringar kan åstadkommas genom att använda speciella strategier som är användbara vid olika stadier i förändringsprocessen.

MATERIAL

En bild som visar de olika stadierna i förändringsprocessen (Figur 3. Förändringshjulet).

Dagens huvudtema är att förklara de olika stadierna i förändringsprocessen, som illustreras med bilden av förändringshjulet, och att diskutera gruppmedlemmarnas personliga erfarenheter av förändring.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Möte 3. Insikt. Vad som är bra och vad som är mindre bra med den nuvarande livsstilen.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att utforska gruppdeltagarnas insikter om vad de anser vara bra respektive inte så bra med användningen av droger eller vad som är det aktuella problembeteendet.
- Att skapa förståelse för i vilka situationer det problematiska beteendet äger rum.
- Att börja utforska gruppdeltagarnas ambivalens i förhållande till problembeteendet.

MATERIAL

Ett formulär att fylla i som hjälper deltagarna att utforska vad som är bra respektive inte så bra med att t.ex. missbruka och hur detta inverkar på olika livsområden; socialt, emotionellt, ekonomiskt, hälsa, arbete/skola, relationer osv. såväl på kort sikt som på lång sikt (Figur 4. Insiktsfönstret).

Dagens huvudtema är att låta deltagarna individuellt fylla i insiktsfönstret för att sedan gemensamt diskutera och fylla i ett uppförstorat insiktsfönster. Låt sedan var och en av deltagarna summera sitt individuella insiktsfönster. Ledaren kan använda någon deltagare som verkar frimodig som exempel för att få igång processen genom att säga exempelvis:

” Alltså, George, du gillar att dricka , speciellt under veckosluten när du är tillsammans med dina kompisar och när ni mekar med era bilar. Drickandet tycks utgöra en viktig del när du umgås med

dina kompisar och du gillar att ni alla slappnar av och att ni skämtar och har kul. Å andra sidan är det inte så kul med baksmällan söndagskvällar och måndagar. Bråket med din fru när du kommer hem och har druckit är inte heller så bra och naturligtvis inte heller att köra bil med alkohol i kroppen vilket ju har gjort att du befinner dig här.”

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 4

Insiktsfönstret

	Bra saker	Inte så bra saker
Kort sikt		
Socialt		
Emotionellt		
Ekonomiskt		
Lång sikt		
Hälsa		
Arbete/Skola		
Relationer		
Förhållande till rättsväsendet		

Möte 4. Att se framåt.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att hjälpa gruppmedlemmarna att blicka framåt och tänka på en möjlig framtid.
- Att hjälpa gruppmedlemmarna att skapa en känsla av framtidshopp och framhäva skillnaden mellan framtidsförhoppningarna och det nuvarande problembeteendet.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får fylla i och som heter Att se framåt (Figur 5).

Dagens tema är att låta deltagarna individuellt fylla i och svara på följande i formuläret:

- Ange några av dina viktigaste förhoppningar om framtiden.
- Vad gör du nu som kan bidra till att infria dessa förhoppningar?
- Vad mer skulle du kunna göra för att förverkliga dina förhoppningar?

Diskutera i gruppen deltagarnas svar och avsluta med att fråga om någon kan tänka sig att göra någon liten förändring till nästa möte som ett steg i att förverkliga förhoppningarna. Kom ihåg att det inte är rätt tid att pressa på en problemlösning utan låt övningen få verka av sig själv.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 5

Att se framåt

1. Nämn några förhoppningar du har om framtiden
2. Vad gör du nu som kan bidra till att dessa förhoppningar infrias ?
3. Vad skulle du kunna göra mer för att infria dina förhoppningar ?

Möte 5. Ambivalens. För och emot förändring, respektive för och emot att bli vid det gamla.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att öka gruppmedlemmarnas insikt om ambivalens när det gäller problembeteendet.
- Att öka gruppmedlemmarnas medvetenhet om ambivalens när det gäller förändring.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får fylla i och som heter Beslutsbalans (Figur 6).

Dagens tema är att deltagarna individuellt får fylla i beslutsbalansformuläret, där de får ange fördelar respektive nackdelar med att göra en förändring respektive inte göra en förändring.

Diskutera gruppmedlemmarnas svar gemensamt och peka på olika faktorer som väger extra tungt utan styra diskussionen mot förändring. Samla sedan in formulären och spara dem till nästa möte

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 6

Beslutsbalans

	Fördelar	Nackdelar
Göra en förändring		
Inte förändras		

Möte 6. Utforska gruppmedlemmarnas mål och värderingar.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att utforska gruppmedlemmarnas mål och värderingar
- Att kontrastera varje deltagares beslutsbalans som de gjorde upp vid förra mötet (och som ledaren sparar) med de centrala mål och värderingar som deltagarna kommer fram till vid detta möte.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får fylla i och som heter Att utforska värderingar (Figur 7).

Dagens tema är att deltagarna individuellt får fylla formuläret. Inled med att säga: ”Alla har vi våra värderingar och normer som vi tror på. Emellertid handlar vi ibland på ett sätt som inte överensstämmer med våra värderingar, eftersom vi glömmer bort dem, vi bli trötta eller upptagna av andra saker.”

Diskutera sedan gemensamt med utgångspunkt från de ifyllda formulärens hur deltagarnas beteenden står i motsats till deras värderingar och hur man skulle kunna leva mer i samklang med sina värderingar och normer.

Diskutera hur varje deltagares beslutsbalansformulär förhåller sig till deras värderingsformulär och vad det är som hindrar deltagarna att leva i samklang med värderingarna.

Med värderingar avses i detta sammanhang sociala värden, såsom generositet, mod, frihet, självständighet, ambition, respekt, empati, hjälpsamhet, välfärd, ett välbetalt arbete, medbestämmande etc.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 7

Att utforska värderingar

1. Nämn några värderingar som du håller på. Ringa in de två viktigaste.

2. Vad hindrar dig från att leva efter dina värderingar. Vad skulle det krävas av dig för att du skulle leva mer i samklang med dina viktigaste värderingar ?

Möte 7. Stärka klienternas tilltro till sig själva. Låta klienterna berätta om tidigare framgångar de haft i sitt liv.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att stärka klienternas tilltro till sig själv genom att påminna dem om tidigare framgångar de haft i sitt liv.
- Att uppmuntra gruppmedlemmarna att känna sig hoppfulla vad beträffar möjligheterna till förändring.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får fylla i och som heter Lyckosamma förändringar (Figur 8).

Dagens tema är att deltagarna får fylla i formuläret och att gemensamt diskutera deltagarnas historier och be dem tänka efter och berätta vilka steg de gick igenom innan förändringarna skedde.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 8

Lyckosamma förändringar

1. Nämn några lyckosamma förändringar du gjort i ditt liv.
2. Ta en av de förändringar du nämnt ovan, kanske den som var svårast att förverkliga och besvara följande frågor:
  - 2.1 När började du först tänka på att göra förändringen ?
Vad hände i ditt liv just då ?
  - 2.2 Uppnådde du förändringen med en gång eller tog du små steg åt gången ?
  - 2.3. Vilka var i så fall stegen ?
  - 2.4 Vad känner du om förändringen idag ?

Möte 8. Stärka klienternas tilltro till sig själva. Utforska klienternas starka sidor och positiva erfarenheter tidigare i livet.

MÅLSÄTTNINGAR

- Att stärka gruppmedlemmarnas självförtroende.
- Att påminna deltagarna om att deras problembeteende endast är en del av deras liv.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får arbeta med och som heter "Vapenskölden" (Figur 9).

Dagens tema är att deltagarna i formuläret som är utformat som en vapensköld genom att teckna och måla skall illustrera

- Något viktigt som hänt i det förflutna
- Något klienten hoppas göra i framtiden
- Något klienten glädjer sig åt att göra.
- Något klienten är bra på

Under vapenskölden skall klienten skriva in sitt livs motto.

Låt deltagarna frivilligt visa och diskutera sina vapensköldar. Låt deltagarna ta med sig sina vapensköldar hem och påminn dem om deras starka sidor.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 9

Vapenskölden

Något viktigt som har hänt	Något som jag hoppas skall hända i framtiden
Något jag gillar att göra	Något jag gör bra

Mitt livs motto: .....

Möte 9. Planera för förändring.

MÅLSÄTTNING

- Att göra upp en konkret plan för förändring.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får arbeta med och som heter Förändringsplanering (Figur 10).

Dagens tema är att deltagarna individuellt arbetar med formuläret och där besvarar frågor om en eller flera konkreta planerade förändringar.

Låt medlemmarna diskutera sina planer gemensamt i gruppen.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

Figur 10

Förändringsplanering

1. Jag vill göra följande förändringar :
2. Orsakerna till att jag vill göra dessa förändringar :
3. Jag tänker vidta följande steg i förändringen :
4. De sätt andra människor kan hjälpa mig på :
5. Jag vet att min plan fungerar om :
6. Saker som kan sätta käppar i hjulet för min plan :
7. Vad gör jag om planen inte fungerar :

Möte 10. Utforska hur viktigt gruppmedlemmarna anser att det är att förändras, vilken tilltro de har till att lyckas och hur stark deras känsla för en förändring är.

MÅLSÄTTNING

- Att utforska gruppmedlemmarnas känslor beträffande betydelsen av förändring, deras tilltro till att lyckas och deras vilja till att verkligen åstadkomma förändring.

MATERIAL

Ett formulär som deltagarna får arbeta med och som heter Betydelse, tilltro och vilja till förändring (Figur 11).

Dagens tema är att deltagarna individuellt arbetar med formuläret och där på skalor från 1 till 10 rangordnar styrkan i betydelsen, tilltron och viljan till förändring.

Låt medlemmarna välja en förändring att diskutera i gruppen.

Mötet avslutas genom att dagens diskussion uppsummeras på samma sätt som vid möte 1.

BILAGA 2

TILL SAMTLIGA VERKSAMHETSSTÄLLEN INOM FRIVÅRDEN

TILL SAMTLIGA VERKSAMHETSSTÄLLEN INOM FRIVÅRDEN

Kriminalvårdsstyrelsens forskningskommitté har givit mig i uppdrag att genomföra en undersökning av programverksamhet och eventuell behandling i samband med verkställighet genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Studien skall således beskriva kriminalvårdens programverksamhet för målgruppen i fråga men skall även belysa vad korttidsprogram i allmänhet särskilt bör fokusera på.

Som ett led i undersökningen ber jag er att besvara bifogade frågeformulär. Frågorna gäller de program som genomfördes under år 2000. Formuläret är indelat i tre områden:

DEL 1

Vilka program erbjöds? Hur omfattande var programmen tidsmässigt? Vilket mål och innehåll hade programmen? Hur korresponderade innehållet i programverksamheten och eventuella behandlingsinsatser med målgruppens problematik? Vilka personer och hur många har svarat för genomförandet av programmen? Vad tyckte klienterna? Vad tyckte de som genomförde programmen?

DEL 2

I vilken grad uppfyllde programmen Krav och Råd för brotts- och missbruksrelaterade program? Hur skulle programmen kunna förbättras? Inom nuvarande resursramar? Med större personella och ekonomiska resurser?

DEL 3

Har nya program utarbetats för år 2001 som inte fanns under år 2000?

Utifrån resultaten av frågeformuläret kommer vissa program att väljas ut för mera ingående studier. Dessa program bör ha genomförts i ett eller flera storstadsområden (Stockholm, Göteborg eller Malmö), ett par medelstora landsortskommuner och ett par kommuner i Norrland. På dessa verksamhetsställen skall bl.a. personliga intervjuer genomföras under augusti/september med såväl personal som intensivövervakade klienter.

Har ni ett särskilt intressant program som ni skulle vilja få belyst i en sådan mer ingående studie kan ni ange detta på särskild plats i frågeformuläret. Jag kommer då att beakta detta och utöka undersökningen utöver ovan nämnda områden.

Undersökningen innefattar även en internationell litteraturstudie. Denna syftar till att undersöka vilka erfarenheter som finns utomlands och som eventuellt kan vara tillämpliga i Sverige då det gäller insatser för korttidsdömda.

På uppdrag av Kriminalvårdsstyrelsens forskningskommitté

Frågeformulär

PROGRAMVERKSAMHETEN

i samband med intensivövervakning med elektronisk kontroll

DEL 1

1) Vilka program genomförde ni under år 2000?

Besvara följande frågor för varje programtyp!

Om fler än ett program genomförts var vänlig kopiera del 1 och del 2 av formuläret och besvara frågorna separat för varje program!

1.1 Namn eller beteckning på programmet:

1.2 Hur många sammankomster omfattade programmet?

1.3 Hur många timmar per gång varade sammankomsterna?

1.4 Vad innehöll programmet? Ange i rubrikform vad respektive sammankomst har fokuserat på:

(Bifoga gärna även en fullständig skriftlig beskrivning om sådan finns!)

Sammankomst 1

Sammankomst 2

Sammankomst 3

Sammankomst 4

Sammankomst 5

Sammankomst 6

Sammankomst 7

Sammankomst 8

Eventuellt ytterligare sammankomster

.....

1.5 Vilken/a kategori/er av intensivövervakade gällde programmet? (dömda för rattfylleri, dömda för misshandel, alla kategorier etc.)

1.6 Ange målet för programmet!

1.7 Hur överensstämde innehållet i programmet och eventuella behandlingsinsatser med programdeltagarnas problematik?

1.8 Hur omfattande var verksamheten tidsmässigt utöver de reguljära sammankomsterna?

För klienterna :

Förekom aktiviteter utanför de reguljära träffarna? Ange ungefärlig tid i timmar för en klient utöver sammankomsterna!

För personal:

För- och efterarbete - ange ungefärlig tid i timmar för alla programledare.

1.9 Hur många gånger genomfördes programmet under år 2000?

1.10 Hur många klienter genomgick programmet under år 2000?

1.11 Vad tyckte klienterna om programmet? Jag är medveten om att det kan finnas olika uppfattningar om samma program, men om det är möjligt försök att ange deras uppfattningar. Försök gärna lyfta fram några specifika åsikter som kommit till uttryck som ni anser är typiska.

1.12 Vad tycker ni var bra respektive besvärligt med programmet?

Bra

Besvärligt

DEL 2

2. Vilka krav i de 24 kvalitetsområdena uppfyller programmet enligt Krav och Råd för brotts- och missbruksrelaterade program. Se checklista sid 99. Ange särskilt om programmet kan knytas till någon teoretisk modell och någon specifik metod och om programledarna genomgått någon särskild för programmet lämpad utbildning.

2.1 Hur skulle programmet kunna förbättras?

a. Inom nuvarande resursramar?

b. Med större personella och ekonomiska resurser?

2.2 Vem/vilka ledde programmet? Ange namn och telefonnummer samt e- mail adress för eventuella kompletterande frågor:

DEL 3

3 Har nya program utarbetats under år 2001 som inte fanns under år 2000? Var vänlig redogör då för dessa program här och bifoga även eventuellt skriftligt material!

Ovanstående frågor har besvarats av:

Namn: _____

Verksamhetsställe: _____

Telefon: _____

E-mail adress _____

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

BILAGA 3

SAMTLIGA IÖV-PROGRAM I RIKET

	Programmets namn
Borås	IÖV program
Dalarna	IÖV program A
Eskilstuna	IÖV Basprogram
Fridhemsplan	Allmänna program
Fridhemsplan	IÖV Rattfylleriprogram
Gällivare	Frivårdens påverkansprogram
Gävle	IÖV-program. Kontinuerlig intagning. Pågår under hela IÖV-tiden
Hisingen Förorter	IÖV-program. Nytt program för 2001 gemensamt med Gtbg Centrum
Göteborg Centrum	Rattfylleriprogram gemensamt med dömda inom Hisingen/Förorter
Halmstad	IÖV-program
Helsingborg	IÖV-program
Hudiksvall	Rattfällan
Härnösand	Minnesota och Brottsbrytet
Jönköping	IÖV-program
Kalmar	Elbrottet
Karlskrona	IÖV-program
Karlstad	IÖV-program
Kristianstad	IÖV-Tankar
Linköping	Alkoholprogram.
Luleå	IÖV-program
Malmö Norr	Rattfällaprogram
	IÖV-program
	Fredman
Malmö Söder	Rattfylleriprogram: Eftertankar
	IÖV-program
Norrköping	IÖV-program
Nyköping	IÖV-program
Nyköping	IÖV-program
Skellefteå	Egen sammansatt mix
Skövde	Blandgrupp
	Allmänprogram
	Alkoholprogram
	PROGRAMMETS NAMN
Stockholm Norr,Sollentuna	Brottsprogram/ IÖV
Sundsvall	Droger och etik

Programmet namn

Södertörn	Allmänna programmet. Löpande intag, öppna grupper. Rattfylleriprogram. Löpande intag, öppna grupper.
Umeå	IÖV-program
Uppsala	IÖV-program (Stockholmsregionens)
Visby	IÖV-program
Vänersborg	IÖV-program
Västervik	IÖV-program
Västerås	IÖV-program
Växjö	IÖV-program
Ystad	IÖV-program
Örebro	Rattfällan IÖV-program
Örnsköldsvik	IÖV-program
Östersund	IOV-program

BILAGA 4

LITTERATUR AVSEENDE FRÄMST LÖSNINGS- FOKUSERAD TERAPI

Andrews, Zinger, Hoge, Bonta, Gendreau & Cullen: Does correctional treatment work? A clinically relevant and informed meta-analysis, *Criminology*, 28, ss 97 – 104, 1990.

Andrews, Don & Bonta: LSI-R. The level of service inventory – Revised, Toronto, Canada : Multi-Health Systems, 1995.

Bonta: Risk Assessment and Treatment. Ingår i Harland, A.T. (editor): Choosing correctional options that work, (ss 18 – 32), Thousands Oaks, CA:Sage, 1996.

Brinck, Ulf: Effekter av kris- och korttids-terapi på dynamisk grund, Institutionen för psykiatri och psykologi, Karolinska Institutet, Stockholm 1987.

Cade, Brian&Hudson O’Hanlon; William: En kort guide till strategisk korttidsterapi, Natur och Kultur, Stockholm,1996.

Forsberg, Gunnar & Wallmark Johan, redaktörer och huvudförfattare: Nätverksboken - om mötets möjligheter, Liber, Stockholm 1998.

Froom, Tommy: En uppföljning av patienter som genomgått dynamisk korttidsterapi, Lunds universitet, Institutionen för tillämpad psykologi, 1988.

Igra, Ludvig: Objektrelationer och psykoterapi, Natur och Kultur, Stockholm, 1990.

Korman,Harry & Söderquist, Martin: ”Snacka om mirakel ”. En bok om samarbete med missbrukare och deras nätverk, Mareld, Stockholm 1994.

Krantz, Lars, Sallmén, Björn & Schlyter, Frans: Insatser efter behov. ASI/MAPS Erfarenheter av en försöksverksamhet med förslag till fortsatt utveckling, Kriminalvården 2000.

Kullman, Elisabeth & Ström, Magnus: Den reflekterande Arenan. Kvalitetsinriktad verksamhetsutveckling, Kriminalvården, Regionmyndigheten Stockholm, 1999.

Mann, James: Tidsbegränsad psykoterapi. En korttidsterapeutisk modell; Wahlström & Widstrand Stockholm 1998.

Mc Guire, James (editor): What works: Reducing Reoffending. Guidelines from Research and Practice, John Wiley & Sons, New York 2000.

Messer, Stanley B. & Warren, C. Seth: Models of Brief Psychodynamic Therapy. A Comparative Approach, Guilford Press, New York 1995.

Miller: Motivational Interviewing. Helping People Change. Guilford 1991.

Miller: www.motivationalinterview.org
Millers produktion kan hämtas från denna hemsida. Där finns också ett Treatment Improvement Protocol nr 35 som i mycket är en ersättning för ovanstående bok Miller: Motivational Interviewing.

Den forskning som finns om MI finns också på hemsidan och kan beställas av Delilah Yao vid universitet i New Mexico, Det finns beställningsnummer på nätet.

Miller, Scott D., Hubble, Mark A, & Duncan, Barry L. (editors): Handbook of solution-focused brief therapy, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1996.

Sklare, Gerald B.: Brief Counseling That Works. A Solution-Focused Approach for School Counselors Thousands Oaks, Calif. Corwin Press 1997.

Stenlund, Gunvor K.: Dynamisk korttids-terapi. En utfallsstudie, Psykologi i tillämpning, Lunds universitet, 14, Nr 3, 1996.

Stål, Kerstin & Agelén, Christina: Den lösningsfokuserade terapimetoden, Vra 1996:9, Arbetsmarknadsstyrelsen.

Sundblad, Gerd & Titelman, David: Är korttidsterapi effektivt? Komplexitet vid mätningen av effekter av en manualiserad psykoterapimetod.

Svedhem, Lennart (red.): Nätverksterapi. Teori och praktik, Carlssons, Stockholm 1985.